

TÜRK ANATOMİ VE KLİNİK ANATOMİ DERNEĞİ

TÜRKİYE'DE KADAVRA SORUNU VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

HAZIRLAYAN

TÜRK ANATOMİ VE KLİNİK ANATOMİ DERNEĞİ
YÖNETİM KURULU

Prof. Dr. Muzaffer ŞEKER (Başkan)
Prof. Dr. Erdoğan ŞENDEMİR (Başkan yardımcısı)
Prof. Dr. Mehmet Ali MALAS (Başkan yardımcısı)
Prof. Dr. İlknur UYSAL (Genel Sekreter)
Prof. Dr. C. Cem DENK (Üye)
Prof. Dr. Ümit S. ŞEHİRLİ (Üye)
Prof. Dr. Levent SARIKCIOĞLU (Üye)

Nisan, 2013

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
GİRİŞ VE GENEL BİLGİLER	3
KADAVRANIN TIP EĞİTİMİNDEKİ ÖNEMİ VE YERİ	5
GÜNÜMÜZ TIP EĞİTİMİNDE KADAVRA DİSSEKSİYONUNUN YERİ	6
KADAVRA TEMİNİ KONUSUNDA ÜLKEMİZDEKİ YASAL DÜZENLEMELER	6
TIP VE SAĞLIK ALANINDA KADAVRA EĞİTİMİNİN OLDUĞU TIP FAKÜLTELERİ ANATOMİ ANABİLİM DALI DURUM ANALİZİ	8
KADAVRA EĞİTİMİNDE TÜRKİYE'DE MEVCUT DURUM.....	9
KADAVRA TEMİNİ KONUSUNDA DÜNYADAN ÖRNEKLER.....	11
KADAVRA TEMİNDE TÜRKİYE'DEKİ UYGULAMALAR VE YAŞANAN SORUNLAR	12
KADAVRA BAĞIŞINI ARTTIRAN GELİŞMELER.....	13
KADAVRA TEMİNİNDE YAPILMASI GEREKENLER VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ.....	15
TIP ETİĞİNİN TEMEL İLKELERİ AÇISINDAN KADAVRA BAĞIŞININ DEĞERLENDİRİLMESİ.....	18
"ULUSAL ANATOMİ HAFTASI" ETKİNLİKLERİ	21
DOSYANIN HAZIRLANMASINDA YARARLANILAN KAYNAKLAR	23
EKLER.....	25
EK-1- DAHA ÖNCE 2010 YILINDA TIP FAKÜLTESİ DEKANLIKLARINDAN SAĞLIK BAKANLIĞI HASTANELERİNE YAZILAN YAZIDAN ÖRNEKLER	25
EK-2- KADAVRA TEMİNİ KONUSUNDAKİ KANUNLAR.....	26
EK-3- KADAVRA TEMİNİ KONUSUNDAKİ YÖNETMELİKLER	29
EK-4- KİMSESİZ CENAZELERİN ALINMASI İLE İLGİLİ ÖRNEK PROTOKOL METNİ..	31
EK-5- GÖNÜLLÜ KADAVRA BAĞIŞI İLE İLGİLİ RESMİ KURUMLARLA GÖNÜLLÜLERLE PAYLAŞILAN METİN.....	32
EK-6-GÖNÜLLÜ BAĞIŞ TUTANAĞI	34

TÜRKİYE'DE KADAVRA SORUNU VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Giriş ve Genel Bilgiler

Tıp Fakültesi öğrencileri ve tıpta uzmanlık öğrencilerinin eğitiminde kadavra (insan cesedi) vazgeçilmez bir eğitim materyalidir. Kaliteli sağlık hizmetinde en önde gelen unsur sağlık elemanlarının iyi yetişmiş olmasıdır. Sağlık alanındaki bilgiler çok hızlı bir şekilde artmakta ve yenilenmektedir. Bu nedenle sağlık eğitimi de, artan bu bilgiyi en iyi şekilde öğretebilmek için tüm yeni teknolojilerden yararlanmaya çalışmaktadır. Tıp eğitiminin temel taşlarından biri olan Anatomi eğitiminde de birçok yenilikten yararlanılmaktadır. Ancak Anatomi eğitiminin olmazsa olmazı insan bedeni üzerindeki yapılarıdır. Yüzyıllardır kadavra üzerinde çalışmalar yapılmaktadır ve henüz hiçbir teknolojik gelişme bu uygulamanın yerini almaya aday görünmemektedir.

Kaliteli bir Anatomi eğitimi için **en fazla 6 öğrencinin bir kadavra** üzerinde çalışması uygundur. Ne yazık ki ülkemizde bu oran istenilenin çok altındadır. Hatta bazı tıp fakültelerinde kadavra bulunmamaktadır. Artan tıp fakültesi ve tıp öğrencisi sayısı bu yetersizliğin temel nedenlerinden biridir. Gelişmiş ülkelerde kadavra halkın bağışları ile sağlanmaktadır. Binlerce kişi bedenini eğitim ve bilimsel amaçlı tıp fakültelerine bağışlamaktadır. Bu toplumların bilime olan inancının ve desteğinin oldukça önemli bir göstergesidir. Ne yazık ki, ülkemizde kadavra bağışı yok denecek kadar azdır. 75 milyonluk Türkiye’de senede sadece 10-20 kişi kendini bağışlamaktadır.

Ölen bir insanın yaşayanlara verebileceği, hiçbir maddi değerle ölçülemeyecek en değerli hediyesi, bedenini insanlığın ve bilimin gelişimine adamaktır. Bu noktada bilimin faydasına inanan, bilimsel çalışmalara destek vermek isteyen ve çocuklarımızın da iyi yetişmiş sağlık personelinin (doktor, diş hekimi, hemşire, eczacı, laborant) hizmet almasını arzu eden tüm vatandaşlarımıza görev düşmektedir. İslam dinince de caiz olan (Diyaret İşleri Başkanlığı) kadavra bağışı ile birçok hekimin yetişmesine yardımcı olunabilir. Böylece yüzlerce belki de binlerce insanın yaşamının kurtulmasına, hastalıklarının tedavi edilmesine katkıda bulunulabilir. Kanunlarımız çerçevesinde kişi kendini ölümünden sonra eğitim ve bilimsel amaçlı bağışlayabilmektedir. Bunun yanı sıra böyle bir isteği olduğu bilinen kişinin bedeni de tüm varislerin onayıyla aynı amaçla bağışlanabilir. Bu konuda Tıp Fakültelerinin Anatomi Anabilim Dallarına başvurulmalıdır. Bağışlanan bedenler üzerinde çalışmalar son derece katı tıp ahlakı çerçevesinde, gereken saygı gösterilerek yürütülmekte, daha sonrasında kişinin isteği doğrultusunda cenaze işlemleri yapılmaktadır.

Tıp Fakültelerine bağışlanan vücutlar eğitim ve araştırma amaçlı kullanılmaktadır. Fakülteler vücudu bilimsel çalışmaya uygun olmayan bağışları kabul edemeyebilir. AIDS, sarılık (Hepatit B ve C) gibi çalışanların ve öğrencilerin sağlığını etkileyecek hastalığı olanlar eğitim amaçlarına uygun değildir. Kadavralar üzerinde çalışmalar tamamlandıktan sonra Fakültelerin yetkili birimleri tarafından gömülmesi sağlanır. Bağışçı, kendisine ait bir mezar yerine gömülmek isteğini belirtmemiş ise bulunan bölgenin belediyesinin tespit edeceği bir mezarlığa defnedilir. Bağışçının kendisine ait bir mezar yeri mevcut ise belirtilen yere defnedilir. Defin ve cenaze töreni ile ilgili tercihler bağış işlemi sırasında bağışçıya sorulur. Bağışçının inançlarına uygun şekilde ilgili kuruluşlara cenaze işlemleri yaptırılır. Sahip olduğu mezar yeri var ise tapu fotokopisi istenir. Ülke şartlarında gerçekleştirilemeyecek cenaze işlemleri için (cenazenin yakılması gibi) fakülteler sorumlu değildir. Bağışçının cenaze töreninin ailesi tarafından düzenlenmesi isteği belirtilmiş ise Tıp Fakültelerinde gerekli işlemler yapıldıktan sonra cenaze aileye teslim edilir.

Bir tıp öğrencisinin hayatı boyunca hiç unutamayacağı anılarından biri Anatomi pratiğinde, kadavra ile ilk karşılaştığı andır. Tıp öğrenimi içindeki Anatomi dersleri, “bedenin geçiciliği” ve “insanı parçalara ayırma” kavramları ile yüzleştirendir. Bu yüzleşmeye tahammül edebilme, kişinin hekim olmayı kaldırabileceğinin ölçütü gibi görülür. Disseksiyona katılan öğrenci burada yaşadıklarının izlerini artık daima taşıyacaktır.

Tıp Tarihinde Disseksiyon: Tarihte Anatomi ile ilgili ilk yazılı bilgiler M.Ö. 500’lerde yaşayan Croton’lu Alcmeon’dan kalmış olup İskenderiye’li Herophilos (M.Ö. 330-250) ilk kez insan kadavrası ve canlı bedenler üzerinde bilgi edinme amacıyla çalışmıştır. Eski Mısır’da disseksiyon mumyalama amacıyla kullanılırken; Çin’de ise 1241’de kurulan adli tabiplik müessesesinde ilk defa bir mahkûmun vücudu yasal olarak adli tıp amaçları ile kesilip parçalanmıştır. Tıpta disseksiyon bugünkü anlamında sağlıklı bir yapıya Rönesans’a kadar kavuşmamıştır. 14-16. yüzyıl’da Rönesans’la beraber dinin etkisi bertaraf edilerek insanı keşfetmeye yönelik gerçekleşmiştir. Andreas Vesalius (1514-1564), Galen’e ait klasik bilgilerden insan anatomisini kurtararak, tıp öğrencilerini ve hekimleri disseksiyon masalarına taşımıştır. 1543’de yayınlanan ünlü eseri “De Humani Corporis Fabrica” ile insan vücudunun araştırmasında artık “gözlem” önemli olmuştur. 17. yüzyıl’dan sonra disseksiyon tıp eğitiminin ayrılmaz bir parçası olmasına karşın, o dönemde de kadavra bulmak çok güç olmaktadır.

Osmanlı Tıbbında otopsi ve disseksiyon sorununa bir göz attığımızda 15. yüzyılın sonlarına doğru ölümlerin açılması şöyle dursun, mezarların bile açılması dini bakımından doğru bulunmamaktaydı. Buna karşın Emir Çelebi (?-1638) gibi 17. yüzyıl’ın önemli bir hekimbaşısı “Enmuzec el-Tıbb” adlı eserinde Anatominin tıp bilimi için önemini vurgulamakta, hekimlerin insan vücudunu çok iyi bilmeleri gerektiğini söyleyerek bu amaçla “savaşlarda ölen gayri Müslimlerin cesetlerinin kadavra amacıyla kullanılabilmesini” dile getirmekteydi.

19. yüzyıl’ın büyük Osmanlı hekimlerinden Şanizade Atullah Efendi (1771-1826), Avrupa’daki Anatomi çalışmalarının gelişiminden ve öneminden haberdar olarak, Hamse-i Şanizade adını verdiği eserinin ilk bölümünü (Mir’atü’l-Ebdan fi Teşrihü’l-Azaü’l-İnsan) bu çalışmalara ayırmıştır. 19. yüzyıl’ın başlangıcında Sultan III. Selim’i, disseksiyon ve otopsilerin yapılmasının tıbbımız için zorunlu olduğuna inananlardan biri olarak görmekteyiz. Bu konuda vermiş olduğu buyruk Anatomi öğretimi tarihimiz yönünden önemlidir. Padişahı bu konuda yönlendiren Hekimbaşı Mustafa Behçet Efendi (1774-1834) olmuştur. Mustafa Behçet Efendi, modern tıbbi öğrenmenin ve uygulamanın olmazsa olmaz koşullarından birinin de Anatomi eğitimi ve disseksiyon uygulamaları olduğunu biliyordu. Ancak 19. yüzyıl’ın ilk yıllarında bu girişimler başarısızlığa uğramıştır; ta ki 14 Mart 1827’de kurulan Tıphane-i Amire (Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane)’ye dek. Sultan II. Mahmut tarafından yine hekimbaşı olan Mustafa Behçet Efendi’nin girişimleri ile kurulan bu çağdaş tıp okulunun eğitiminde Anatomi önemli bir yer almaktadır; ancak, var olan köklü inanışları yıkmak zor olduğu için teşrih (disseksiyon) yapılamamaktadır.

Tanzimat’tan sonra okulun ders programlarında yenilenmeye gidilmiş; Avusturya’dan Sultan’ın bakımı için çağrılan ve Tıbbiye’de görevlendirilen C.A. Bernard’ın isteği ve hekimbaşının desteğiyle, sınırlı şartlarla bile olsa, Padişah Abdülmecit tarafından disseksiyon ve otopsilere izin verilmiştir. Bu işle görevlendirilen Dr. Spitzer’in çalışmaları ile 1841 yılından itibaren Türk Tıp Eğitimi tarihi içinde programlı biçimde bilimsel disseksiyonlar yapılmaya başlanmıştır.

Kadavranın tıp eğitimindeki önemi ve yeri

Anatomi bilimi tıbbın gelişimi ile paralel giden ve önemini binlerce yıldır koruyan bir bilim dalı olagelmıştır. Tıbbın alt dallarının çeşitlenmesi ile Anatomi eğitimine ayrılan sürede, yöntemlerde zaman içinde değişiklikler olmaktadır. Ancak Anatomi eğitiminin yüzyıllardır değişmeyen yöntemi kadavra üzerinde uygulamalı eğitimidir. Gelişen teknoloji kadavra üzerinde uygulamalı Anatomi eğitimine destek olmakta ve çeşitlilik katmaktadır.

Özellikle son 20 yılda hızla gelişen teknolojik olanaklar Anatomi eğitiminde de yaygın şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Çok daha mükemmel modellerden, detaylı bilgisayar programlarından eğitimde yararlanılmaktadır. Ancak kullanılan modeller, bilgisayar programları ne kadar mükemmel olursa olsun insan kadavrası ile eğitimin yerini henüz alamamıştır ve yakın bir gelecekte de alacağına ilişkin öngörüler yoktur.

Anatomi eğitimini lisans düzeyi, anatomi uzmanlık/doktora eğitimi ve hekimlerin mezuniyet sonrası eğitimi şeklinde kategorize edebiliriz. Lisans eğitimi sırasında hem teorik hem pratik uygulamalar eğitim programlarında yer almaktadır.

Batı ülkelerindeki Anatomi eğitimi incelendiğinde kadavra ağırlıkları çeşitlilik göstermekle birlikte teorik derslerin en az yarısı kadar, bazı fakültelerde daha da yüksek oranlarda laboratuvar eğitime yer verilmektedir. Örneğin, Arkansas Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde 190 saatlik Anatomi eğitiminin 117 saati laboratuvar eğitiminden oluşmaktadır. Oxford Üniversitesi Tıp Fakültesinde "Klinik Anatomi Prensipleri" başlıklı ders, klinik eğitime başlamadan önce alınması zorunlu bir derstir. Yine birçok üniversite özellikle laboratuvar uygulamalarına yönelik talep nedeniyle Seçmeli Anatomi derslerini de programlarına koymuşlardır.

Yeni Zelanda ve Avustralya'da (Craig ve arkadaşları,2010) Anatomi eğitimine 6 yıllık fakültelerde ayrılan toplam saat 221 saat dolayında olurken, bu eğitimlerde %79 oranında kadavra her zaman %21 oranında ise çok sık kullanılmakta, kadavrayı anatomik modeller, radyolojik görüntülemeler, bilgisayar programları ve plastine materyal izlemektedir.

Anatomi eğitiminde modeller kadavra eksiği olduğu ya da kadavrada göstermenin zor olduğu yapıların öğretilmesi sırasında ve tamamlayıcı olarak kullanılmaktadır. Benzer şekilde bilgisayar programları da eğitime destek verme amacıyla kullanılmaktadır. Her ne kadar bilgisayar programları çok popüler olsa da gözden kaçırılmaması gereken husus özellikle tıp alanında ileri ülkelerin tamamında geniş Anatomi Disseksiyon Laboratuvarlarının mevcut olduğu ve eğitimlerini temel olarak kadavra üzerinde çalışmaya göre şekillendirmiş olmalarıdır.

Yeni gelişen endoskopik cerrahi gibi ya da birçok minör invaziv metot daha detaylı anatomik bilgiye ihtiyacı arttırdığı gibi el becerisi geliştirebilmek için de kadavra üzerinde çalışma ihtiyacını artırmıştır. Bu nedenlerdedir ki son yıllarda kadavra kursları tüm dünyada yoğun ilgi görmekte ve oldukça yüksek ücretler karşılığında kurslar düzenlenmektedir. Bu tip eğitimlerin malpraktisleri azaltmanın yanı sıra morbidite ve mortalite risklerini azaltmakta da önem arz ettiğini göz ardı etmemek gereklidir.

Gelişen detaylı görüntüleme yöntemleri cerrahiyi organ düzeyinden dokuya taşımış ve taşımakta hatta hücre düzeyinde cerrahi yaklaşımlara doğru ilerlemekteyiz. Bu perspektifte bakıldığında kadavra üzerinde anatomi eğitiminin çok daha uzun yıllar önemini koruyacağı görülmektedir.

Sonuç olarak teknolojinin gelişimi Anatomi eğitim araçlarını çeşitlendirmekte fakat kadavranın yerini alamamaktadır. Hatta gelişen tanı ve yöntemler kadavra üzerinde eğitime olan ihtiyacı lisans düzeyinden mezuniyet sonrasına taşımıştır.

Günümüz Tıp Eğitiminde Kadavra Disseksiyonunun Yeri

Anatomi eğitiminin kadavra disseksiyonu olmadan yapılamayacağı görüşü, uzmanlar kadar öğrencilerin de hemfikir olduğu bir konudur. Örneğin, ülkemizde yakın bir tarihte Uludağ Üniversitesi'nde yapılan bir araştırmada öğrencilerin %92.2'si Anatomi eğitiminin kadavrasız olmayacağı yönünde fikir belirtirken, %3.6 oranında öğrenci kadavrasız olabileceğini, %1.5 oranında öğrenci de yetersiz olacağını bildirmiştir. Kadavra disseksiyonlarına %70.3 oranında öğrenci fiilen katılmak istediğini ifade etmiş, bu öğrencilerin %20.1'i disseksiyon yaparken yönlendirilmek istediklerini belirtmiştir.

Anatomi uzmanlarının, Anatomi eğitiminde parçalama, kesme, organları yerinde görmenin temel olduğu görüşü doğrultusunda; tıp eğitiminde “öğrencilerin kadavrayı her şeyi ile kesmeleri, açmaları ve insan vücudunu tamamen tanımaları” amaçlanmaktadır. Maketlerle bu ayrıntıların görülemeyeceği, sadece maketin gösterdiği kadarının görülebileceği; kadavra ile gerçek dokunun görülerek, öğrencinin de gerçekle karşı karşıya kalacakları görüşü yaygındır.

Disseksiyonun tıp eğitimindeki yadsınamaz yerine karşın, kadavra temini tüm ülkeler gibi, ülkemiz içinde sıkıntı yaratmaktadır. Konuya ilişkin olarak yasal düzenlemeler yapılmış ve sahipsiz ölümlerin kadavra olarak kullanılmasına olanak sağlanmıştır. Ancak, sahipsiz ölümlerin kadavra olarak kullanılması etik açıdan tartışmaya açık bir konu olabilmektedir. "**Sahipsiz ölümler varsayılan onam çerçevesinde kadavra olarak kullanılabilir**". Bu çerçevede; ülkemizdeki yasal düzenlemeleri gözden geçirelim:

Kadavra Temini Konusunda Ülkemizdeki Yasal Düzenlemeler

Tedavi, teşhis ve bilimsel amaçlarla organ ve doku alınması, saklanması, aşılması ve nakli ile ilgili hükümleri belirleyen 29.05.1979 tarih ve 2238 sayılı Organ ve Doku Alınması, Saklanması ve Nakli Hakkında Kanun ve buna eklenen bir madde (Ek: 21/1/1982-2594/1 md) ile cesetlerin ölüm sonrası bilimsel araştırmalarda kullanılmasına olanak sağlanmıştır. Yasalara göre kişinin kendi vasiyeti ya da ölüm sonrası yakınlarının onamı ile cesedi kadavra olarak bilimsel çalışmalarda kullanılabilir. Bu kanun ile “bir bedel veya başkaca çıkar karşılığı, organ ve doku alınması ve satılması yasaklanmış” olup “bilimsel istatistik ve haber niteliğindeki bilgi dağıtım halleri ayrık olmak üzere, organ ve doku alınması ve verilmesine ilişkin her türlü reklam da yasaklanmıştır”.

Organ ve Doku Alınması, Saklanması ve Nakli Hakkında Kanun.

Tarihi:29.05.1979 Sayısı:2238/R.G. Tarihi:03.06.1979 R.G. Sayısı:16655

Ölüden Organ ve Doku Alma Koşulu ve Cesetlerin Bilimsel Araştırma İçin Muhafazası

Madde 14- Bir kimse sağlığında vücudunun tamamını veya organ ve dokularını, tedavi, teşhis ve bilimsel amaçlar için bıraktığını resmi veya yazılı vasiyetle belirtmemiş bu konudaki isteğini iki tanık huzurunda açıklamamış ise sırasıyla ölüm anında yanında bulunan eşi, reşit çocukları, ana veya babası veya kardeşlerinden birisinin, bunlar yoksa yanında bulunan herhangi bir yakınının muvafakatiyle ölüden organ veya doku alınabilir. Aksine bir vasiyet veya beyan yoksa kornea gibi ceset üzerinde bir değişiklik yapmayan dokular alınabilir.

Ölü, sağlığında kendisinden ölümünden sonra organ veya doku alınmasına karşı olduğunu belirtmişse organ ve doku alınmaz.

(Ek: 21/1/1982-2594/1 md) Ayrıca vücudunu ölümden sonra inceleme ve araştırma faaliyetlerinde faydalanılmak üzere vasiyet edenlerle yataklı tedavi kurumlarında ölen veya bunların morglarına getirilen ve kimsenin sahip çıkmadığı ve adli kovuşturma ile ilgisi olmayan cesetler aksine bir vasiyet olmadığı takdirde 6 aya kadar muhafaza edilmek ve bilimsel araştırma için kullanılmak üzere ilgili yüksek öğretim kurumlarına verilebilirler. Bu cesetlerin defin hususu dahil tabi olacakları işlemler Adalet, İçişleri, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlıklarınca bu Kanunun yayım tarihinden itibaren 3 ay içinde çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.

Bugün yürürlükte olan Türk Ceza Kanunu'nun 178. maddesi ölü naaş ve kemiklerini her türlü eyleme karşı korumaya almış; aksi hareket edenlere para ve hapis cezası öngörmüştür.

TCK 178. Maddesi.

"Bir kimse, ölünün naaş ve kemikleri hakkında hakaret yapar veya tahkir maksadıyla veya meşru olmayan diğer bir maksatla birinin na'sını veyahut kemiklerini alırsa, üç aydan bir yıla kadar hapis ve beş bin liradan yirmibeş bin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır. Bunların dışında, her kim bir ölünün na'sını tamamen alır veya kısmen alır veya ruhsat almaksızın bir na'sı mezardan çıkarır yahut kemiklerini alırsa, iki aydan altı aya kadar hapis ve beş bin liradan yirmibeş bin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır".

Güncel bir gelişme olarak Türk Ceza Kanunu'nun yenilenmesi gündemdedir. TBMM Adalet Komisyonu'nda 12/05/2004 tarihinde kabul edilen metne göre konumuzla ilgili yeni yasal düzenlemeler "Kişinin hatrasına hakaret" başlığı altında 132. maddede ele alınarak ölümden sonra da ölenin ceset ve kalıntıları korunmaktadır.

TBBM Adalet Komisyonu'nda 12/05/2004 tarihinde kabul edilen Türk Ceza Kanunu metni; tasarının son şekli 10/06/2004 tarihine kadar yapılacak eleştirilerde dikkate alınarak adalet komisyonu tarafından verilecektir.

Kişinin Hatrasına Hakaret

MADDE 132-

(1) Bir kimsenin öldükten sonra hatrasına en az üç kişiyle ihtilat ederek hakaret eden kişi, üç aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır. Ceza, hakaretin alenen işlenmesi halinde, altıda biri; basın ve yayın yoluyla işlenmesi halinde, üçte biri oranında artırılır.

(2) Ölenin ceset veya kalıntıları ya da mezarı üzerinde tasarrufla bulunmak suretiyle tahkir edilmesi halinde, yukarıdaki fıkraya göre ceza verilir. Soruşturma ve kovuşturma koşulu

Ceset üzerinde kişinin yakınlarının da hakkının var olduğu görüşü çerçevesinde Türk Medeni Kanunu'nun kişiliğin korunmasına dair 23. ve 24. maddeleri de konumuza ilişkin olarak değerlendirmeye alınabilir.

TÜRK MEDENİ KANUNU

Kanun No. 4721/Kabul Tarihi: 22.11.2001

MADDE 23.- Kimse, hak ve fiil ehliyetlerinden kısmen de olsa vazgeçemez.

Kimse özgürlüklerinden vazgeçemez veya onları hukuka ya da ahlâka aykırı olarak sınırlayamaz.

Yazılı rıza üzerine insan kökenli biyolojik maddelerin alınması, aşılması ve nakli mümkündür. Ancak, biyolojik madde verme borcu altına girmiş olandan edimini yerine getirmesi istenemez; maddî ve manevî tazminat isteminde bulunulamaz.

II. Saldırıya karşı

1. İlke

MADDE 24.- Hukuka aykırı olarak kişilik hakkına saldırılan kimse, hâkimden, saldırıda bulunanlara karşı korunmasını isteyebilir.

Kişilik hakkı zedelenen kimsenin rızası, daha üstün nitelikte özel veya kamusal yarar ya da kanunun verdiği yetkinin kullanılması sebeplerinden biriyle haklı kılınmadıkça, kişilik haklarına yapılan her saldırı hukuka aykırıdır.

Tıp ve Sağlık Alanında Kadavra Eğitiminin Olduğu Tıp Fakülteleri Anatomi Anabilim Dalı Durum Analizi

Yüksek Öğretim Kurulu verileri

- 2012 – 2013 Eğitim-Öğretim yılında öğrenci alan tıp fakülteleri
  - Toplam Fakülte sayısı : 67
  - Alınan Toplam öğrenci sayısı : 8764
- Önümüzdeki yıllar için

Açılmış olan Tıp Fakültesi adedi	: 82
Faal olan tıp fakültesi adedi	: 74
YÖK ün izin verip mecliste bekleyen Tıp Fakültesi adedi	: 4
YÖK e tıp fakültesi açılması için müracaat edip, inceleme aşamasında bulunan tıp fakültesi sayısı	: 25

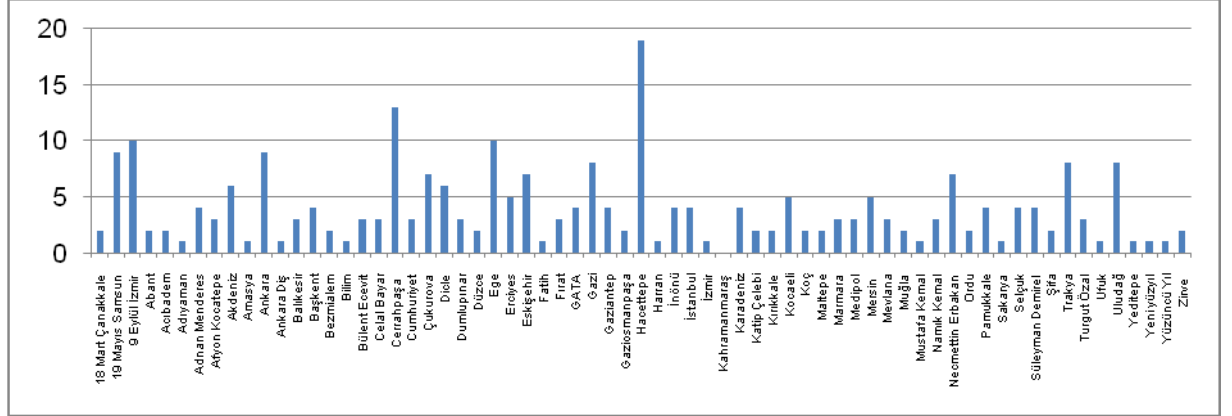
Mayıs 2013 itibarıyla:

Aktif halde olan Toplam Tıp Fakültesi sayısı	67
Tıp Fak. Dönem 1 ve 2 de Anatomi dersi alan Toplam Öğrenci sayısı	21252
Aktif halde olan Tıp Fakültelerinde bulunan Toplam Öğretim Üyesi sayısı	259
Aktif halde olan Tıp Fakültelerinde bulunan Toplam asistan sayısı	83
Aktif halde bulunan Tıp Fakültelerindeki açılmış kadavra sayısı	126
Aktif halde bulunan Tıp Fakültelerindeki açılmamış kadavra sayısı	54
Kadavra başına düşen öğrenci sayısı	261

- Tıpta uzmanlık Eğitimi veren
  - Tıp Fakültesi sayısı
  - Devlet : 51
  - Vakıf : 10
- Sağlık Bakanlığı Eğitim Hastanesi sayısı: 50 :

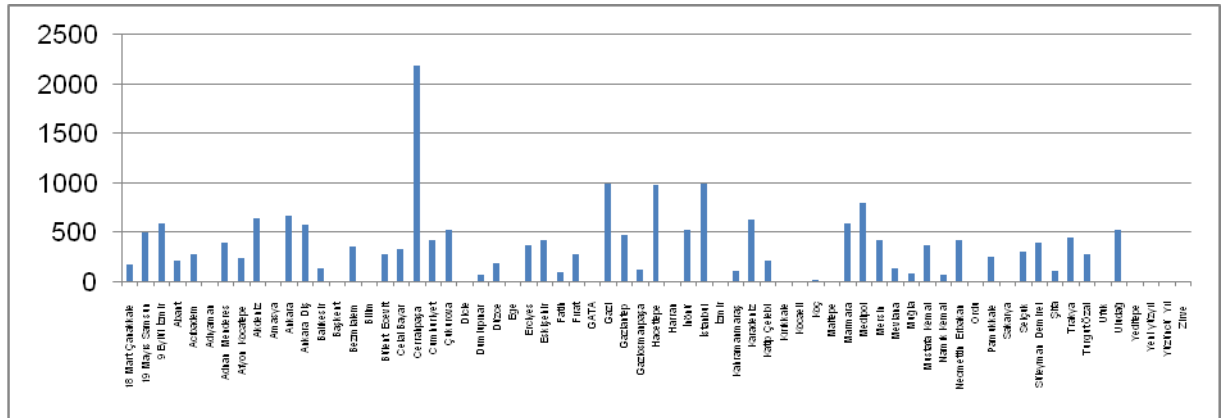

Anatomi Eğitimi Veren Tıp Fakültelerindeki Öğretim Üye Sayıları

Kadavra eğitiminde Türkiye'de mevcut durum

Tıp Fakültelerindeki öğrenci sayısı:

Kadavra temini konusunda dünyadan örnekler

Türkiye dışındaki ülkelerde kadavra sorunu nasıl çözülüyor?

Tıp fakültelerindeki öğrencilerin ve cerrahların ölmüş insan vücudunu inceleyerek öğrenmesinin başlangıcı çok eskilere gitmekle beraber, Andreas Vesalius'un Padova Üniversitesinde ceset üzerinde bizzat yaptığı çalışmalar ve takiben 1543 yılında yayımladığı *De humani corporis fabrica* adlı eseri bu konunun miladı olarak kabul edilir. Ancak Avrupa ülkelerinde insanların ölmeden önce vücutlarını tıp eğitimi için bağışlamaları yoluyla kadavra bulma sorununun çözülmesi 2. Dünya Savaşı sonrasında rastlanmaktadır. Bu döneme kadar sahipsiz ölümler, idam edilenler, bazı suçluların cesetleri ile ihtiyacı karşılamışlardır.

Günümüzde Avrupa ülkelerinin hemen tümünde, ABD'de, Japonya, Avustralya, Güney Afrika, Yeni Zelanda gibi kalkınmış ülkelerin hemen tamamında tıp fakültelerinde kullanılan cesetler ölmeden önce kendi isteği ile bedenini bilime bağışlamış kişilerin cesetleridir. Avrupa Birliği'ne bağlı ülkelerin hemen hemen hepsinde kadavra bağışının nasıl yapılacağı konusu ayrıntılı yasalarla belirlenmiş olmakla beraber ülkeler arası (hatta federe ülkelerde eyaletler arası) farkların giderilmesi için çalışmalar sürmektedir. En yaygın kabul gören ve rehberlik eden Dünya Tıp Birliğinin 2008 yılındaki Helsinki Deklarasyonudur.

Burada ilk öne çıkan; kişinin kendi isteği ve rızası ile yaptığı bağışın, kişinin ölümünden sonra da geçerli olabilmesi için yasal düzenlemelerin yapılması (öldükten sonra bedeninin kime ait olduğu, kimin ceset üzerinde tasarruf hakkı olduğu vb konular); bağış koşullarının yerine getirilmesinin düzenlenmesi (bağış amacı, cenaze töreni, gömülme-yakılma koşulları, nakliyesi, olası masrafların nasıl karşılanacağı vb), bağış kadvralara gerekli saygının gösterilmesi (anıtlar, saygı duruşları, etik kurallar...), plastinasyon, kemik elde etme vb cesedin çok uzun yıllar veya hiç gömülmemesini gerektiren durumlar, araştırma-deney amaçlı olarak cesedin bölümler-şehirler-ülkeler arası nakliyesi gibi konuların ayrıntılı yasal / idari düzenlemeleri olmaktadır. Bazı ülkeler bağış cesedin ilaçlanması / gömülmesi / yakılması işlemlerini ücretsiz üstlenirken bazılarında bağışının harcamalara katılması istenebilmektedir.

Ülkelerin hemen hiçbirinde bağış alan merkezi bir kuruluş yoktur. Bağışçı kendisine en yakın tıp fakültesinin Anatomi bölümüne başvurmakta ve öngörülen işlemleri tamamlayarak "bağışçı" olmaktadır. Bağış sayısı son yıllarda oldukça artmış (örn. Hollanda'da nüfusun %0,1'i – bunu Türkiye nüfusuna oranlarsak 75.000 kişi yapar) ve bölümlerin saklama/kullanma kapasitelerinin oldukça üzerine çıkabilmiştir. Bu nedenle bağış programlarını belirli sürelerle askıya alan tıp fakülteleri olmaktadır. Bu tıp fakültelerinde bir öğrenciye bir kadavra düşebildiği gibi genel sayı 5-7 öğrenciye bir kadavra şeklinde olmaktadır. Öğrenciler bir program dahilinde bizzat kadavra açmakta, ayrıca cerrahi bölümlere de yeni yöntemleri deneyebilecekleri veya ameliyat öncesi planlama yapabilecekleri kadvralar sunulabilmektedir. Fakülteler bağış kadvrayı enfeksiyon hastalıkları, kazalar, otopsi, obezite, disseksiyona uygunluk vb bazı kriterlere bakarak kabul etmeye bilmektedirler.

Bağış yapanların %95'i "ölümden sonra da yararlı olmak" amacıyla vücutlarını bağışladıklarını ifade etmişlerdir. Pek çok yerde yanlış olarak ifade edilen "cenaze ücretlerinin yüksekliği" ancak %3 civarında bağış gerekçesi olarak gösterilmiştir.

Kadavra teminde Türkiye'deki uygulamalar ve yaşanan sorunlar

Tıp eğitiminde kullanılan kadvralar ülkemizde büyük çoğunlukla (%95-99) kimsesiz cenazelerden temin edilmektedir. Bağış yolu ile kadavra temini ise yok denecek kadar azdır. Tıp fakültelerine, gönüllülerin vasiyeti/yakınların bağışı ve devlet hastanelerinde ölen kimsesiz hastaların üniversitelere bırakılması şeklinde iki yöntemle kadavra elde edilebilmesine karşın çoğu tıp fakültesine kadavra bulunmamaktadır.

KADAVRA BAĞIŞI NASIL YAPILIR: Kanunlarımız çerçevesinde kişi kendini ölümünden sonra eğitim ve bilimsel amaçlı bağışlayabilmektedir. Bunun yanı sıra böyle bir isteği olduğunu bilinen kişinin bedeni de tüm varislerin onayıyla aynı amaçla bağışlanabilir. Bu konuda Tıp Fakültelerinin Anatomi Anabilim Dallarına başvurulmalıdır. Bağışlanan bedenler üzerinde çalışmalar son derece katı tıp ahlaki çerçevesinde, gereken saygı gösterilerek yürütülmekte, daha sonrasında kişinin isteği doğrultusunda cenaze işlemleri yapılmaktadır.

KADAVRA BAĞIŞI İLE İLGİLİ KANUN VE YÖNETMELİKLER

Teşhis, tedavi ve bilimsel amaçlarla organ ve doku alınması, saklanması, aşılması ve naklini düzenleyen: Organ doku alınması, saklanması ve nakli hakkında 20.5.1979 tarih ve 2238 sayılı Kanunda;

Madde 6: “On sekiz yaşını doldurmuş ve mümeyyiz olan bir kişiden organ ve doku alınabilmesi için vericinin en az iki tanık huzurunda açık, bilinçli ve tesirden uzak olarak önceden verilmiş yazılı ve imzalı veya en az iki tanık önünde sözlü olarak beyan edip imzalandığı tutanağın bir hekim tarafından onaylanması zorunludur.”

Madde 14: “Bir kimse sağlığında vücudunun tamamını veya organ ve dokularını, tedavi, teşhis ve bilimsel amaçlar için bıraktığını resmi veya yazılı bir vasiyetle belirtilmemiş veya bu konudaki isteğini iki tanık huzurunda açıklamamış ise sırasıyla ölüm anında yanında bulunan eşi, reşit çocukları, ana veya babası veya kardeşlerinden birisinin; bunlar yoksa yanında bulunan herhangi bir yakınının muvaffakiyetiyle ölüden organ veya doku alınabilir.” hükümleri yer almaktadır. Bu maddeler çerçevesinde kişi ve yakınları vücudunu ölümünden sonra bilimsel araştırma ve inceleme için kullanılmak üzere bağışlayabilir. Tıp Fakültelerinde yeni tıp öğrencilerinin ve uzmanlarının yetiştirilmesi için kadavra bağışına ihtiyaç duymaktadır.

PROSEDÜRLERİ

Ekte (Ek-1) bir örneği verilen bağış tutanağını Tıp Fakültelerinde iki kişinin şahitliğinde imzalamak yeterlidir. Tıp Fakültelerine gelme olanağı olmayan kişiler için ise, Ek-1 de bir örneği verilen ceset bağış tutanağının iki kişinin şahitliğinde ve resmi bir sağlık kuruluşunda (Devlet Hastanesi, Sağlık Ocağı) görevli idari hekim tarafından onaylanması gereklidir. Bu tutanağın bir örneğinin de bağışlanan Tıp Fakültesine iletilmesi gereklidir. Yanınızda taşımanızı önerdiğimiz bağış belgesi veya kartı Tıp Fakülteleri tarafından size hemen verilecek veya gönderilecektir. Yakınlarının vücutlarını bağışlamak isteyenler ise Tıp Fakülteleri dekanlıklarına veya Tıp Fakültesi Eğitim Uygulama hastaneleri başhekimliğine telefonla başvurmaları gerekmektedir. İlgili Fakültelerin görevli ekipleri tarafından bağışın alınması sırasında gerekli belgeler imzalatılmak suretiyle işlemler tamamlanmaktadır.

Ülkemizde kadavra temininde tıp fakülteleri büyük zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Ülkemizde “**bir eğitim öğretim yılında her 15-20 öğrenciye en az bir kadavra verilmesi gerekmektedir**”. 200-250 öğrencinin olduğu bir tıp fakültesinde her sene 15 kadvranın olması gerekmektedir. Bu sayıda öğrencisi olan fakültelerimiz yılda 1-2 kadvrayı ancak bulabilmekte, hatta bazılarında kadavra bile bulunmamaktadır. Gönüllü bağışlar olmayıp, ailesi olmayan veya sahip çıkmayan, devlet hastanelerinde ölmüş kimsesiz insanların cesetleri kadavra olarak kullanılmaktadır. Ayrıca fakültelerimizde “**plastik maketler ve simülasyon**” gibi yöntemlerle kadavra açığı kapatılmaya çalışılmaktadır.

Yıllık 24 kadvraya ihtiyaçları olduğu halde yalnızca 3 kadvrayla çalıştıklarını dile getiren Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Anatomi Anabilim Dalı eski Başkanı Prof. Dr. Fahri Dere, bu açığı modeller ve simülasyon gibi yöntemlerle kapamaya çalıştıklarını bildirmektedir.

Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı öğretim üyesi Prof. Dr. Atınç Çoltu, “tıp öğrencilerinin kadavra olmadığı için yurtdışından 8 bin dolar maliyetinde ithal plastik kadvraların üzerinde çalışmak zorunda kaldıklarını” belirterek; “yıllar önce ancak 1 ceset bağışlandığını, oysa öğrencilerin dersleri sırasında en az 100 adet ceset gerektiğini” kaydederek, yurtdışından kadavra ithal edilmediği için acilen ceset bağışlanmalı” demektedir.

Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi (TÜTF) Anatomi Anabilim Dalı eski Başkanı Prof. Dr.Recep Mesut, kendi anabilim dalında gerçekleşen bir bağış kadavranın ardından, konuyla ilişkin olarak yaptığı açıklamada “Bağış kadavra olayı Avrupa’da çok yaygın. Tıp eğitiminin kalitesini arttırmak için bağış kadavra olgusu yaygınlaştırılmalıdır. Hukuki açıdan da, dini açıdan da bu tamamen mümkündür. Batı Avrupa’da, İsveç’de, Almanya’da insanlar gönüllü olarak bağışta bulunuyorlar. Eğer insanlarımız doktorların daha kaliteli eğitim ve hizmet vermelerini istiyorlarsa ölümlerini bize bağışlamalıdır” diyerek bu gereksinime dikkat çekmektedir.

Kadavra bağışını arttıran gelişmeler

Topluma mal olmuş ve önder niteliği taşıyan kişilerin bedenlerini kadavra olarak bağışlamaları, bağış kadavra temini konusunda kamuoyuna örnek olmaları açısından çok olumlu adımlardır. Yerel ve ulusal basın ile medyanın bu girişimleri halka duyurması, olayın toplum tarafından benimsenmesine yardımcı olacaktır.

12.01.2001 tarihinde hayata veda eden ünlü orkestra şefimiz, Devlet Sanatçısı Hikmet Şimşek’in (1924-2001) bedenini anatomik araştırmalar için bağışlaması bunun en çarpıcı örneğidir. Hikmet Şimşek’in bedeni vasiyeti üzerine ölümünden sonra Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi’ne verilmiştir. Gazi Üniversitesi Anatomi Bilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Hasan Basri Turgut yaptığı bir açıklamada “Hikmet Şimşek’den önce üniversitelere hiç kimsenin kendini kadavra olarak bağışlamadığını; ancak bu olayın ardından üç kişinin daha kadavra olmak için başvurduğunu” ifade etmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri’nde çalışabilmesi için, kendisine özel kanun çıkarılan ve beyin cerrahisi alanında dünyanın en önemli isimleri arasında gösterilen Prof. Dr. M. Gazi Yaşargil, Ankara’da verdiği bir demeçte “**Ölünce de kadavra olarak hizmet etmek isterim**” diyerek kadavra bağışı konusunda güzel bir örnek oluşturmuştur. Eğitimin büyük önem taşıdığını belirten Yaşargil, tüm dünyada tıp eğitiminin bir bölümünde kadavra kullanıldığını, Türkiye’ye geldiğinde bu konuda sorun yaşanıp yaşanmadığını sorduğunu ve eskiye nazaran daha az sorun yaşandığını öğrendiğini söyleyerek “Ben de ölünce hangi ülke isterse kendimi kadavra olarak vereceğim. Bu konuda küresel bir düşünceye sahibim. **Genç insanlar beynimi açıp içine baksınlar. İçeride ne var, ne yok görsünler. Bu organ nasıl bir yapıya sahip, nasıl çalışıyor incelesinler. Özellikle tıpta gelişim ve eğitim için yüksek maliyet gerekiyor. Herşeyi devletten beklememek lazım. Bireyler olarak bizler de üzerimize düşeni yapmalıyız**” demiştir.

Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesine (TÜTF) kadavra bağışını yapan kişinin görüşleri

2002 yılında bağışın yapılmasından bir süre sonra görüştüğümüz merhumun kızı bir süre Almanya’da kalmıştır ve babasını sevgiyle hatırlamaktadır. Bağışı neden yaptığını ve duygularını da şu şekilde ifade etmiştir: “Bir duvarcı ustası 50 defa duvarı yanlış yapıyor, daha sonra ustalaşiyor. Ama bizim doktorlarımızda deneyim yok, tıbbi hatalar yüzünden mahkemelik oluyorlar. Almanya’da ilkyardım kurslarında gönüllü olarak çalıştım. Niederland’da çalışırken hastanede her ölen onuncu hastayı kim olursa olsun kadavra olarak aldıklarını gördüm. Cankurtaran ambulansları kullandım. 17 Ağustos 1999’daki depremde 5 gün boyunca Yalova’da çalıştım. Almanya’da otururken kendi organlarımı da bağışlamıştım. Babam beyin kanaması geçirdiğinde ilk olarak organ bağışını düşündüm.

Nöroloji servisinde “kadavra olarak vermek uygun, çünkü organ bağıışı için yaşlı” dediler. Babamı kendim bağıışladım. Ancak bağıışlarken 92 yaşındaki amcamın, 79 ve 74 yaşındaki her iki halamın da rızalarını aldım. Sağlığında böyle bir şey konuşmamıştık. Ona Babaeski Mezarlığı’nda disseksiyondan sonra gömülmesi için bir yer ayırttım. Babamı Müslüman olduğumuz için dini törelere uygun gömmek istiyorum. Mevlidi yapılacak. Son derece huzurlu ve rahatım”.

Bağıış Kadavra ile Çalışan TUTF. Öğrencilerinin Görüşleri

TUTF Üniversitesi Anatomi Anabilim Dalı’nın 20 yıllık geçmişinde ilk kez 2002 yılında bir bağıış kadavra olgusu gerçekleşmiş olup fakültemizde Anatomi disseksiyonu 2. sınıfta 2. dönemde yapılmaktadır.

Bağıış kadavra üzerinde disseksiyon yapan 25 kişilik pratik grubundaki öğrencilerimizle yapılan görüşmede onlara “Bir bağıış kadavra ile disseksiyon yaparken düşünceleriniz nelerdir?” sorusunu yöneltilmiştir. Çarpıcı olması açısından verdikleri yanıtların bir kısmını hiç değııştirmeden sizlere paylaşmak istiyoruz:

Bağıış kadavra hayatta iken kendisinden izin alıp, çalışırdım. Zevkle çalışıyorum. Bu kadvrada disseksiyon yaparken kendimi suçlu hissetmiyorum. Kimsesiz bir kadavra olsaydı, sanki onun haklarına tecavüz ediyormuşum gibi gelirdi.

Ölmeden önce kendisine kadavra olup olmamak hakkında ki fikrini sormak isterdim. Suçluluk duymuyorum, öğrenerek işimi yapmaya çalışıyorum.

Kendisine söylenmeden bağıışlanmamalıydı.

Birçok insanın hayatının aydınlanmasına, kurtulmasına sebep oluyor. Cerrahiye de faydası var.

Babam kadavra olarak bağıışlanmak istiyor, ama vicdanen kendimi rahat hissetmiyorum.

Makette çalışır gibi çalışıyorum. Fark yok.

Aileden birinin kadavra olması, bağıış olup olmaması bir şey fark ettirmez.

Ailemden birilerini ve kendi vücudumu kadavra olarak vermeyi düşündüm.

Disseksiyon yaparken çalışacağım kadvranın bağıışlanmasını isterdim. Dini ısrarı yoksa izin vermiş olmalarını dilerdim.

Bağıış olmayan kadvrada çalışmaktan daha iyi, izin alınması lazım.

Eğer kişi bağıışlanmış ise rahatsız olurum. Diğerlerinde de daha çok rahatsız oldum.

Kimsesiz kadvralar cezalandırma gibi.

Kendisinin izni varsa çok güzel, kendi izni yoksa farkı yok.

Babam da kendisini bağıışlardı. Birçok insana yardımcı olacağız. Ben kendim de bağıışlamak isterim.

Tam olarak disseksiyon eğitimi gördükten sonra kadavra olacak insandan izin alınmalı diye düşünüyorum.

Gömülmeden insanın ruhu rahat etmezmiş, sanki ruhu rahat değıilmiş gibi bir his var içimde.

Bence izin alınması gerekli. Annem organlarını Kızılay’a bağıışladı, deontoloji hocasına öldüğü zaman ben istemesem bile organlarımı alırlar mı diye sordum, belli durumlarda alabilirlermiş.

Kendi vücudumu bağıışlamak istemezdim. Diğerlerinden daha farklı bakıyorum. Daha doğru geliyor. Gelip de dışarıda ölmüş bir kimsesizde disseksiyon yapmaktan daha iyi.

Kendimi bağıışlamazdım. Ama bağıış bir kadavra ile çalışmak daha iyi. Parasızlık, kimsesizlik ceza gibi geliyor bana.

Babamı ve kendimi bağıışlardım. Öğrenmek iyi bir şey. Ülkemizde kadavra olmayan tıp fakülteleri var. Bağıış kadvraların yapılmasının teşvik edilmesi gerekir.

Ailemden birini bağıışlamak istemezdim. Bağıış kadvraların kendi izninin olması bence daha iyi.

Manevi huzur için gidip de gömüldüğü yerde dua edeceğime, bilimsel olarak incelendiğini bilmek beni mutlu eder. Babam ve kendim için bağıış kadavra olmayı düşünürdüm.

Öldükten sonra çok da önemli değıil. Mikroorganizmalar yararlanacağına biz yararlanalım daha iyi.

Ben kendimi bağıışlamazdım. Ama kadvranın bağıışlanmış olması daha iyi.

Kadavra temininde yapılması gerekenler ve çözüm önerileri (kanun, yönetmelik noktasında, konuya sahip çıkılması noktasında yapılacak tüm öneriler)

Tıp eğitiminde kadavra vazgeçilmez bir eğitim materyalidir. Kaliteli sağlık hizmeti verilebilmesinde en önemli unsur, başta doktorlar olmak üzere sağlık personelinin iyi yetişmiş olmasıdır. Kadavra kullanımı klasik tıp eğitiminin vazgeçilmezi olmasının yanı sıra, özellikle kadın doğum, ortopedi, üroloji, kulak-burun-boğaz, anestezi, plastik ve genel cerrahi gibi bölümlerin asistan eğitiminde, yeni operasyon tekniklerinin denenmesinde ve klinik anatomi çalışmalarında çok önemli bir yere sahiptir.

Yeni tıp fakültelerinin açılmasıyla kadavra sıkıntısı artmış ve tıp eğitimini aksatacak seviyelere yaklaşmıştır. Bu nedenle tıp fakültelerinde temel eğitim olarak kabul edilen Anatomi Dersleri kadavra sayılarındaki yetersizliklerden dolayı ağırlıklı olarak maketler üzerinde verilmektedir.

Batı ülkelerinde öğrencilerin kendileri kadvralar üzerinde disseksiyon (kadvraların üzerinde çalışılarak derste işlenen doku ve oluşumların yerinde görülmesi) yapabilirken, ülkemizde ise kadavra yetersizliğinden dolayı bu işlemi genellikle öğretim elemanları yaparak, hazırlanan kadavra üzerinde anatomik yapıların öğrencilere gösterilmesi suretiyle eğitim verilmektedir.

Uluslararası standartlarda kaliteli bir Anatomi Eğitimi için bir kadvranın üzerinde en fazla 6 öğrencinin çalışması uygundur, ancak bu rakam ülkemizde fakülteler arasında farklılıklar olmakla birlikte çok daha fazla öğrenciye bir kadavra düşecek şekildedir. Ülkemizdeki aktif halde olan 64 tıp fakültesinden sadece 20'sinde kadavra mevcut olup, bu fakültelerde de genel olarak ortalama 60-70 öğrenciye bir kadavra düşmektedir.

Gelişmiş ülkelerde binlerce kişi bedenini, eğitim ve bilimsel amaçlı değerlendirilmek üzere tıp fakültelerine bağışlamaktadır. Ülkemizde kadavra bağıışı yok denecek kadar azdır. 75 milyon nüfusa sahip Türkiye'de yılda sadece 5-10 adet kadavra bağışlanmaktadır. Kadavra bağıışının azlığı ve ithali konusunda yasal engeller bulunması, sorunun çözümünü engelleyen en önemli etkenlerdir. Ülkemizde genellikle kimsesiz cesetlerden kadavra olarak yararlanılmaktadır. Kimsesiz ve adli kovuşturmayla ilgisi olmayan kişilerin cesetlerinin de 6 ay muhafaza edildikten sonra öğrenci eğitiminde ve bilimsel araştırmada kullanılmak üzere ilgili yükseköğretim kurumlarına verilebilmesine imkân sağlayan yasal düzenlemeler mevcuttur.

Kadavra bağıışı yok denecek kadar az sayıda olduğundan dolayı, geriye tek kaynak olarak kimsesiz cesetlerin tıp fakültelerine aktarılması kalmaktadır. Bu konuda çok ciddi boyutlarda ihmal ve duyarsızlıkla karşılaşılmaktadır. Gerek Kamu hastaneleri yöneticileri, gerekse illerdeki başsavcılıklar, kimsesi olmayan cenazelerin Adalet ve Sağlık Bakanlıkları arasındaki sözleşme çerçevesinde Üniversitelerin Tıp Fakültelerine iletilmesi noktasında **gereken hassasiyeti göstermemekte**, böyle bir protokol yokmuş gibi davranmayı ve bu cesetlerin hemen defnedilmesini tercih etmektedirler. Bu konunun muhataplarının daha bilinçli ve hassas olması gerekmektedir.

Kimsesiz cenazelerin Kadavra temininde kullanılması hususunda mevcut yasa ve yönetmelikler yeterli olmasına rağmen; kamu veya özel hastanelere gelen kimsesiz cenazeler tıp fakültelerine verilmemektedir, bunu yerine belediyeye teslim edilip belediyeler tarafından defin işlemleri yapılmaktadır. **Kimsesiz cenazelerin Tıp Fakültelerine kazandırılması ile ilgili bu konuda iki şeyin yapılmasını önerebiliriz.**

1-İlgili kanunda (Kanun No: 2238; Organ ve doku alınması, saklanması ve nakli hakkında kanun) “Ayrıca vücudunu ölümden sonra inceleme ve araştırma faaliyetlerinde faydalanılmak üzere vasiyet edenlerle yataklı tedavi kurumlarında ölen veya bunların morglarına getirilen ve kimsenin sahip çıkmadığı ve adli kovuşturma ile ilgisi olmayan cesetler aksine bir vasiyet olmadığı takdirde 6 aya kadar muhafaza edilmek ve bilimsel araştırma için kullanılmak üzere ilgili yükseköğretim kurumlarına verilebilirler.” denilmektedir.

Bu kanunda yer alan “verilebilir” ifadesinin “verilir” şeklinde değiştirilmesi gerekmektedir.

2-Hastane idareleri tarafından belediyelere teslim edilen cenazelerin defin işlemlerini düzenleyen yönetmeliğin (Resmi Gazete Tarihi: 19.01.2010 Resmi Gazete Sayısı: 27467, Mezarlık yerlerinin inşası ile cenaze nakil ve defin işlemleri hakkında yönetmelik), 25. Maddesi (1) **Fakir veya kimsesiz cenazeler; EĞİTİM, inceleme ve araştırma faaliyetlerinde faydalanılmak üzere ÖNCELİKLE TIP FAKÜLTELERİNE TESLİM EDİLİR, FAKÜLTELER TARAFINDAN ALINMAYAN CENAZELER belediyece veya köy muhtarlıklarınca herhangi bir ücret alınmadan kaldırılır, yıkattırılır, kefenlenir ve gömülür.**” şeklinde değiştirilmelidir.

Adli tıp kurumlarındaki kimsesiz cenazeler ile ilgili aynı durum söz konusudur.

ADLİ TIP KURUMU KANUNU (Kanun No: 2659) 17. Madde de “-(Değişik madde: 19/02/2003 - 4810 S.K./16. Md.) .....Morg dairesine getirilen ve otopsinin sonuçlanması ile hüviyetinin tespitinden sonra morg dairesiyle ilgisi kalmayan ve yakınlarınca alınmayan veya araştırmalar sonucu kimsesiz olduğu anlaşılan ceset veya kısımları, adli tahkikatla ilgisi kalmamış olması ve aksine vasiyet bulunmaması şartıyla, en az altı ay süreyle muhafaza edilmek ve bilimsel araştırma için kullanılmak üzere ilgili yükseköğretim kurumlarına verilebilir. ....” denilmektedir.

Hal böyle olmasına rağmen adli tıp kurumlarından da kimsesiz cenazeler için tıp fakültelerine kazandırılma işlemi yeterince olmamaktadır. Bu nedenle bahsi geçen kanunun “verilebilir” hükmü “verilir” şeklinde değiştirilmelidir.

Ayrıca kadavra teminindeki diğer hususlardaki sıkıntıları gidermek için;

1. Hastanelerde ve adli tıp kurumlarında olan kimsesiz cenazelerin Tıp Fakültelerine verilmesi konusunda yasal düzenlemelerin ciddi bir şekilde düzenlenmesi ve Sağlık Bakanlığı ile Adli Tıp Kurumunun sonuçlarını takibinin iyi yapılması gereklidir
2. Sağlık Bakanlığı, Hastaneleri ve Adli Tıp Kurumlarındaki idarecilere Üniversitelerle (özellikle Tıp Fakülteleri) işbirliği yaparak bu işin önemini benimsetecek seminerler düzenlemelidir.

3. Sağlık Bakanlığı organ bağıışı gibi beden bağıışı olan kadavra bağıışını da cazip hale getirmek için çalışmalar yapmalıdır.
4. Kadavra bağıışı ile ilgili bir sistemin kurulması ve bağıışlayan kişi öldüğü zaman bu sistemde öldüğünün görülmesi ve tıp fakültelerine temini konusunda gerekli düzenlemelerin sağlanması gereklidir.
5. Barınma evleri ve huzurevleri gibi bakıma muhtaç kişilerin yaşadığı kurumlardaki kimsesizleri tespit eden ve onları sisteme kaydeden ve o bölgedeki Tıp Fakültelerine bildiren bir sistemin kurulması gereklidir.
6. Sağlık Bakanlığı ve YÖK birlikteliğinde oluşturulacak bir kurul tarafından kadavra havuz sisteminin oluşturulması ve ihtiyaç dahilinde Tıp Fakültelerine verilmesi gereklidir. Bu konuda ülkemizdeki anatomistlerin tek sivil toplum örgütü olan Türk Anatomi ve klinik Anatomi Derneğinden de yardım alınmalı veya onlarla beraber organize edilmelidir. Gerekirse kadavra dağıtımının düzenlenmesi ile ilgili bir yönetmelikte hazırlanmalıdır.
7. Gönüllü bağıışçılara yurt dışında örnekleri olduğu gibi mali yönden vergi muafiyetleri veya kolaylıkları gibi kendisi veya yakınları menfaatine dönebilecek uygulamalar için yasalar uygun hale getirilmelidir.
8. **Sağlık Bakanlığı'nın, Yüksek Öğretim Kurumu'nun ve ilgili diğer bakanlık ve kurumların "kadavra ithalinin" serbest bırakılması hususunda yasal düzenlemeler yapılması için çaba göstermesi gerekmektedir.** Yurt dışından kadavra getirilmesi ile ilgili yasal düzenlemeler bir an evvel yapılmalıdır. Ayrıca kadavra kullanımını takiben eğer bağıışlayan kişi cesedinin yakılmasını istemişse bununla ilgili cesedi geri gönderim ve yurt dışında bu işlemin gerçekleşmesi için düzenleme yapılmalı veya yurt içinde bu isteğin yerine getirilmesinde Türkiye'de bir krematoryum inşa edilmelidir. Eğer bir krematoryum yapılacak olursa kullanılan cesedin yakılarak külünün gönderilmesi mümkün olabilecektir. **Sağlık Bakanlığı'nca gönderilen yazıda "İnsan cesetlerinin kadavra olarak kullanılmak üzere yurtdışından temini hususunda, ulusal mevzuatımızda herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır" şeklindeki ifade çözüme dair hiçbir anlam ifade etmemekte, bu konuda Sağlık Bakanlığı tarafından bir düzenleme yapılacağına dair de herhangi bir ümit vermemektedir.**
9. Esasen kadavra temini ve protokol esaslarının yürütülmesi hususunda "Türk Anatomi ve Klinik Anatomi Derneği" yetkilileri defalarca ilgililerle görüşmeler yapmış ve çözüm önerileri sunmuşlardır. Bu öneriler ülkemizdeki tüm anatomistlerin de görüşleri alınarak hazırlanmıştır. Bu anlamda dernek yöneticileri ile yapılacak çalışmalar hem süreci kısaltacak hem de "malum olanın ilanı" ile vakit harcanmayacaktır.

Özetle; Adalet ve Sağlık Bakanlıkları arasındaki protokole istinaden Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü'nün 22.12.2007 tarih ve 65366 sayılı genelge hükümlerinin bir an önce savcılıklar başta olmak üzere il sağlık yöneticileri ve kamu hastaneleri başhekimlerine tekrar ve kuvvetle hatırlatılması ve bunun uygulanmasının yasal bir yükümlülük olduğunun bir kez daha vurgulanması, buna ilave olarak "kadavra ithali" nin serbest bırakılması hususunda da Türk Anatomi ve Klinik Anatomi Derneği yetkilileri ile temasa geçilerek yasal düzenleme çalışmalarının bir an önce başlatılması gerekmektedir. Diğer türlü konu kurumlar arasında gelip giden, bu şekilde de zaman kaybına sebep olunan bir hale gelecektir ki bu çözümsüzlükle eş anlama gelmektedir.

Tıp etiğinin temel ilkeleri açısından kadavra bağışının değerlendirilmesi

Tıp etiği, sağlık hizmeti verenler ve alanlar ile yakınlarının beklentileri ve değerleri arasındaki farklılıklardan doğan ikilemleri aydınlatmaya çalışan; kuralların dışına çıkılması durumunda yasal müeyyideler içermeyen; ancak, kuvvetini bireylerin vicdanından alan bir disiplindir. Yani etik, “İyi nedir?, Kötü nedir?, Doğru nedir? Yanlış nedir? İyi ve kötü nasıl olanaklıdır?” gibi sorulara bir yanıt arama çabasıdır. Tıp etiği, bu inceleme ve değerlendirmeleri sırasında bazı temel ilkelerin yol göstericiliğinden yararlanır ki; bu ilkelerin en yaygın kabul göreni iki Amerikalı biyoetikçinin, Beauchamp ve Childress’in önerdikleri dört temel ilkedir: Yarar Sağlama, Zarar Vermeme, Özerkliğe Saygı, Adalet.

BMJ tarafından yayımlanan The New Dictionary of Medical Ethics’de disseksiyon (dissection), “tıp eğitiminin önemli bir bölümü”, “öğrencilerin ölümü anlamaları ve duruma saygı göstermeleri için kullanılan bir deneyim” olarak nitelendirilmektedir.

Kadavra disseksiyonu ve bağış kadavra konusu, araştırma etiği alanına dahil edilebilecek bir uygulamadır. Canlı insanlar üzerinde yapılan araştırmalar ve uygulamaların sınırları, Nürnberg kurallarından bu yana çeşitli uluslararası bildirgeler ve sözleşmeler ile her ülkeye bu normlar temelinden hazırlanan yasalar dahilinde ele alınarak çizilmiştir. Bu bildirge ve yasalar, ölümler üzerinde yapılan araştırmalar üzerinde de yol gösterici olmaktadır.

Tıp eğitiminde kadavra kullanımında özellikle yararlılık ve özerklik ilkeleri temelinde bir çatışma yatıyor gibi görünmektedir. Burada, öğrencilerin daha iyi eğitim alarak yarar görmeleri ile ölünün ve/veya yakınlarının bu konuda izin verip vermediği, olaya yaklaşımları ve değerleri arasında bir değerlendirme yapmak kaçınılmaz olmaktadır. Özerklik, insana saygının en önemli göstergelerinden biridir; kişinin kişilik haklarının ölümle birlikte sona erdiği düşünülse bile, ölümden sonra en azından yakınlarının, ölünün bedeni üzerindeki hakları sürmektedir. Bu nedenle, ölünün yakınlarından izin alınması yasal zorunluluk olmanın yanı sıra ahlaki bir yükümlülüktür. Ancak, bu konuda da hassas olmak gerekmektedir.

Günümüzde, gelişmiş ülkelerin birçoğunda kadavra sağlanmasındaki temel kaynak, yapılan bağışlar olmasına karşın, bunun tüm dünyada yaygınlaşan bir eğilim olduğunu söylemek zordur. Sahipsiz cesetlerin kadavra olarak kullanımı tarihsel bir sürecin devamı olmakla birlikte; bugün tıbbi uygulamalarımıza yol gösteren etik ilkeler ve ahlaki değerler, kadvraları da bir zamanlar duyan, düşünen, yaşayan, değerleri olan bir birey olarak görmemizi zorunlu kılmaktadır.

Ölü bedenlerin iyi amaçlar adına, yarar için kullanılmaları savı doğrudur, ancak, etik açıdan en önemli dayanak değildir. Olay, ölmüş kişinin ya da yakınlarının özerkliği açısından da irdelenerek; potansiyel kazanımlar ile özerkliğe saygı ve adaletin sağlanması arasında denge kurularak toplumsal değerlere uygun bir yapı kazandırılmalıdır.

Sahipsiz kadvraların kullanımındaki en önemli etik sorun bilgilendirme ve onamın ihmal edilmesi konusudur. Bağış kadvraların yaygınlaşmaması, tercihleri hakkında fikrini beyan edemeyecek durumdaki çaresiz, yoksul ve sahipsiz insanların cesetlerinin kadavra olarak kullanılması uygulamasını, halen önemli bir kadavra kaynağı yapmaktadır. Oysa, bu insanların tercihleri hiç sorgulanmamıştır; yakınları ne ister hiç bilinmemektedir. Bu durum kanımızca adalet ilkesine de önemli bir darbe vurmaktadır. Bu durum, sahibi olan ölümlerin, sahipsiz olanlara göre daha fazla değer taşıdıkları gibi bir ikilemin doğmasına zemin hazırlamaktadır. Bu nedenle, sahipsiz kadvradan bağış kadvraya geçiş önem kazanmaktadır.

Etik İkilemlerin Yaşanmaması İçin Öneriler

Yurtdışında yapılan araştırmalar, her tür tıbbi uygulamada olduğu gibi ölümden sonra da bedenin tasarrufu ile ilgili olarak toplumsal eğilimin detaylı bilgilendirme

(aydınlatma) ve gönüllü rızaya (onam) dayandığını göstermektedir. Sahipsiz kadvraların kullanımındaki en önemli etik sorun da bilgilendirme ve onamın ihmal edilmesi konusu olduğuna göre tıp eğitiminde kadvra kullanımı ile ilgili ikilemlerin çözümü ilk adım olarak sahipsiz kadvralardan bağış kadvralara geçmektir.

İkinci olarak da bedenini bağışlayacak kişiler veya ölümden sonra bağışı yapan yakınlar ile kurumlar ve uygulamayı yapacak anatomistler arasında etkin bir iletişimin kurulması çabasıdır ki; bu da, çatışmaların yaşanması olasılığını bertaraf edecektir.

Bir başka çözüm önerisi olarak disseksiyon eğitimi yapılan kurumlardaki mevcut etik kurulların bu konuya ilişkin yönergeler hazırlamaları, bağış kadvraların nasıl kullanılacağı, sonradan nasıl gömüleceği; kadvra ile ilgili çalışmalar yaparken ahlaki olarak nelere dikkat edilmesi konusunda rehberler düzenleyerek ilgili personele ve öğrencilere bunları ulaştırmaları önerilebilir.

Bedenini hayatta iken kadvra olarak bağışlayan kişilerle ilgili yaşanabilecek bir başka soruna daha değinmemiz gerekiyor. Bu da, “ölümün gerçekleşmesinin ardından yakınlarının, sevdikleri kişinin vücudunun eğitim amaçlı olsa bile kesilip biçilmesine karşı çıkmaları”. Nitekim, Hikmet Şimşek olayında da bu tür nahoş bir gelişme yaşanmış; bir sonraki eğitim döneminde kullanılmak için bekletilen Şimşek’in na’şını eşi geri istemiştir. Böylesi sorunların belki de tek çözümü, etkili bir iletişimle yakınların ikna edilmesidir. Oluşmaması için de, bağış yapıldığı anda, daha kişi sağlıklı iken, kendisinin de onayı ile yakınların bu duruma hazırlanması olabilir.

Hastane yönetimleri, bağış kadvraların arttırılmasına yönelik çalışmaları “hastane politikası” biçimine sokarak, hastalara ve yakınlarına gerekli bilgileri önceden verebilir; bu konuda onların desteğini sağlayabilirler.

Kadvra olarak kullanılacak bireyin bu konudaki görüşlerinin önceden bilinmesinin etik açıdan en doğru uygulama olacağı çok açıktır. Bu amaçla, kişiler hayatta iken, organ nakli için onay verdikleri gibi “Bağış Kadvra” olmayı isteyip istemedikleri de sorgulanabilir. Kişinin kadvra olmayı istediğini belirten bir metin, bağışla ilgili kanunların hepsi ve kadvra olarak kullanıldıktan sonra cenaze töreni isteyip istemediği, hangi dine göre tören istediği, ailesine geri verilmek mi istiyor, kurumun mu bu işlemleri yapmasını istiyor gibi konuların hepsi matbu bir form çerçevesinde sorgulanabilir. Bu tür formların uygulanmasının özellikle tüm tıp fakültelerine yatışı yapılan hastalar bünyesinde rutine bindirilmesinin yararlı olacağını düşünmekteyiz. Burada temel yaklaşım, bilgilendirmenin tam ve açık olması ve de gönüllülükle onamın verilmesidir.

Kimsesizlerin kadvra olarak kullanılmasının yarattığı etik sıkıntıların önüne geçmenin etkili bir yolu da, toplumun organ nakli konusunda bilinçlendirilmesi örneğinde olduğu gibi, medya desteği ile “kadvra bağışı” konusunda da bilgilendirilmeleri ve özendirilmeleridir. Yukarıda örneklerini verdiğimiz, toplumda lider ve örnek sıfatı taşıyan kişilerin bu çalışmalarda kullanılmasının başarılı sonuçlar vereceği görüşündeyiz.

Sonuç

Bizim yaşadığımız kadvra bağışı, gerek bağışlayan da gerekse de kadvra üzerinde bilimsel çalışma yapanlar üzerinde olumlu etkiler bırakmıştır. Kadvra olarak kullanılan kişiye ölmeden önce düşüncelerini sorgulama fırsatı olmasa bile, kızı en azından ailenin diğer üyelerine danışma düşüncesini göstermiştir. Kadvranın kullanımından sonra törenle gömülmesi de kamuoyunun olaya olumlu ve sıcak bakmasında katkı sağlamıştır.

Kadvra temini halen tıp fakülteleri için ciddi bir sorundur. Kadvra olarak daha önce kimsesizler, yoksullar, akıl hastaları gibi yakınlarının olmadığı ya da sahiplenmediği cesetler kullanılmıştır. Ancak bu yol tıkanmaktadır ve günümüzde bu sorunun çözümünde bağış olgusunun daha ön planda rol alabileceğini düşünmekteyiz.

İster uzman, isterse öğrenci her kim olursak olalım unutmamız gereken bir noktayla yazımızı bitirmek istiyoruz: Tıp öğrencileri, kadvra salonuna girdikleri ilk anda belki de hayatlarında ilk kez ölümlerle bu kadar yakın olduklarını anlamakta; pek çoğu da herkes gibi kendi bedenlerini ya da en sevdiklerinin bedenlerini de aynı sonun beklediğini sorgulamaktadırlar. İçinden gözlerini yakan dayanılmaz bir kokunun çıkması bile bu

yoğun düşüncelerin yaşanmasına engel olamamaktadır. Ancak birkaç kadavra gördükten sonra, bu uygulama onlar için bir alışkanlık biçimini almaya; kadavralara bir ders aracıymış gibi bakmaya başlamaktadırlar. Bu eğitimi verenler için de geçerli olabilecek bir durumdur.

Sık tekrarlanan şeylere alışkanlık gözüyle bakmak ve bu nedenle üzerinde düşünmeye gerek görmemek, insanoğlunun doğasında olan bir olgudur. Bu açıdan tıp öğrencilerinin kadavra konusunda zaman içinde alışkanlığına dönüşen tutumları doğru bulunabilir; ancak, haklı gösterilemez. Onların elinin altında tuttıkları şey, bir zamanlar yaşayan, seven, sevilen, ağlayan, gülen, bazen de kızılan ve nefret edilen, yani insanoğluna ait tüm özellikleri içinde barındırmış olan bir bireydir. Şu anda ölü olması, bu yaşadıklarını unutturmaz ya da onu canlı bir bireyden daha değersiz kılmaz.

Bizler de, bu bağış kadavranın bize düşündürdükleri ışığında, ölü bedenler üzerinde yapılan çalışmaların bir alışkanlık haline dönmemesini, yapılan uygulamaların ahlaki ve insani yönlerinin de sürekli dikkate alınmasını, sorgulanmasını ve gündemde tutulmasını diliyoruz.

"Ulusal Anatomi Haftası" etkinlikleri

"Ulusal Anatomi Haftası" olarak her yıl düzenlenmesi planlanan 24 Ekim–31 Ekim tarihleri arasında bir takım etkinliklerle gönüllülük esasına göre bedenini kadavra olarak bağışlama konusunda yürütülecek ve ilk defa 2012 yılında başlatılan kampanya için Türk Anatomi ve Klinik Anatomi Derneği olarak "Ulusal Anatomi Haftası" basın duyurusu etkinliği yapılmıştır. **Toplumumuzun organ bağıışı gibi kadavra bağışına özendirilmesi için yapılan bu çalışmalar ve yürütülecek bu hafta etkinliklerindeki kıymetli katkılarımız oldukça önemlidir.**

"Ulusal Anatomi Haftası" Basın Duyurusu

"Ulusal Anatomi Haftası" olarak her yıl düzenlenmesi planlanan 24 Ekim–31 Ekim tarihleri arasında bir takım etkinliklerle gönüllülük esasına göre bedenini kadavra olarak bağışlama konusunda yürütülecek ve ilk defa bu yıl başlatılacak olan kampanya Tıp eğitimi bakımından oldukça önem arz etmektedir.

Tıp Fakültesi öğrencileri ve tıpta uzmanlık öğrencilerinin eğitiminde kadavra vazgeçilmez bir eğitim materyalidir. Günümüzde yeni ameliyat teknikleri geliştirerek komplikasyonları minimuma indirmek için planlanan kadavra çalışmaları da oldukça önem kazanmıştır. Bütün bunların dışında teknolojinin baş döndürücü bir hızla ilerlemesi sonucunda cerrahi girişimlerde kullanılan endoskopik aletler rutine girmiştir. Bu nedenle Tıp Fakültesi öğrencilerinin eğitiminde ve bunun yanında toplumumuza gelişmiş toplumlarda sunulan tedavi yöntemlerinden yararlanma imkânı sağlamak için de kadavra teminini çok önem taşımaktadır.

Türkiye de 2012–2013 eğitim öğretim yılında ÖSYM den Tıp Fakültesi öğrencisi alan mevcut 64 adet Tıp Fakültelerimiz içerisinde Tıp Eğitiminde Kadavrayı ideal sayı olarak belirlenen on öğrenciye bir kadavra olarak gören hiç bir fakültemiz bulunmamaktadır. Tıp Fakültelerinin içerisinde 25 kişiye bir veya 50 öğrenciye bir kadavra sunan yerlerin sayısı da çok az miktardadır. Ayrıca kadavra pratiği sunamayan Tıp Fakültesi sayısı da azımsanmayacak kadardır. Ülkemizde Kadavra bulunan merkez sayısı da 20 civarındadır. Bu nedenle kadavra eksikliği, ülkemizdeki tıp fakültelerinin “Temel tıp eğitimi” bakımından en büyük sıkıntılarının biridir. Eğitim öğretim yılının başlangıcında Tıp Eğitimine başlayan parlak beyinlerin alacakları Tıp eğitimi bakımından bu rakamlar hiçte hoş gözükmemektedir. Bunun yanında Diş Hekimliği ve Sağlık Bilimleri Fakültelerinde de “Kadavra Eğitimi” şarttır.

Günümüzde yasal bekleme süresi sonunda sahibi olmayan kadvralar eğitim amacıyla tıp fakültelerine verilebilmektedir. Daha önceki yıllarda bu şekilde kadavra ihtiyaçlarının bir kısmını karşılayabilen büyük kentlerdeki tıp fakülteleri, diğer şehirlerdeki fakültelerin kadavra taleplerinin de karşılanmasına yardımcı olmakta idi. Ancak son yıllarda açılan Tıp Fakültelerinin sayısının artması nedeni ile bu kaynaktan kadavra temini yeterince ihtiyacı karşılamamaktadır. Mevcut yasalarımız Tıp Fakültelerinde insan bedenlerinin kadavra olarak kullanılmasına engel değilse de toplumun bu konuda yeterince bilgilendirilmemesi nedeni ile vücudunu bağış olarak verebilecek insanlar da bu durumdan habersiz kalmaktadırlar. Oysaki doku ve organ bağışının yaygınlaşması ile ilgili yazılı ve görsel basında çıkan haberler toplumumuzun bu konuda ne kadar duyarlı olduğunu son yıllarda artan doku ve organ bağış oranları ile göstermektedir.

"Bağışlayın Bedeniniz Tıp Eğitiminde Yaşasın" adlı kampanyada amacımız Organ Bağışı gibi vatandaşlarımızı çok kutsal bir hareket olarak Bedenlerini ölüm sonrası Tıp eğitiminde kullanılabilmek ve bunun sosyal değerini paylaşabilmektir. Bilindiği gibi Diyanet İşleri Başkanlığımızda bu konuda Tıp Eğitmeni olarak bizlere destek vermekteler. Aynı şekilde Sağlık Bakanlığımız, Milli Eğitim Bakanlığımız ve Yüksek Öğretim Kurulumuzda bu kampanyamız içerisinde ülkemizdeki Tıp Eğitimine gönülden desteklerini esirgememekteler. Kendilerine şükran doluyuz.

Ulusal anatomi haftasındaki "Bağışlayın Bedeniniz Tıp Eğitiminde Yaşasın" adlı kampanyamızdaki temel hareket noktamız Tıp Eğitimimizdeki "Kadavra Sorununu" toplum ile paylaşmaktır. Kendi yakınını bir cerraha teslim eden aile bireylerinin o cerrahın-o hekimin yeterli anatomi eğitimi alıp alamadığını, alamadıysa bunun sonuçlarının toplumsal olarak her bireyde hissedileceğini vurgulamak olacaktır. Bilindiği gibi sadece Tıp Fakültesi 2. sınıflardaki eğitim içerisinde değil tüm tıp eğitiminde, uzmanlık eğitiminde ve daha sonraki süreçlerde Kadavra Eğitimi sürekli alınması gereken bir eğitimidir. Anabilim dallarımıza gerek görsel medya ile topluma ulaşma çabaları gerekse adli tip kurumlarından sahipsiz cenazelerin alınabilmesi için gösterdikleri uğraşlar nedeni ile teşekkür ediyoruz. Bu hafta içerisinde Türk Anatomi ve Klinik Anatomi Derneği yönetim kurulunca ve meslektaşlarımız tarafından önerilen bireysel veya kurumsal her türlü etkinlikler yürütülmektedir. Bu süre içerisinde hazırlanan basın bültenleri ve basın açıklamaları için medyamızın verdiği ve vereceği destekler için şimdiden teşekkür ederiz.

Yukarıda belirtildiği gibi Tıp Eğitiminin en büyük sorunu olan 'Kadavra Temini' yönündeki toplumsal duyarlılığı arttırmak yönündeki çalışmalara büyük ihtiyaç duyulmaktadır. Toplumumuzun organ bağışı gibi kadavra bağışına özendirilmesi için yapılacak çalışmalar ve yürütülecek etkinlikler için şimdiden teşekkür ederek saygılarımızı sunuyoruz.

Ulusal Anatomi Haftasında 'Bağışlayın Bedeniniz Tıp Eğitiminde Yaşasın' adı altında Tıp Eğitimi için Kadavra Bağışı kampanyamız devam etmektedir. Bu hafta etkinlikleri siz değerli basın mensupları ile paylaşılacak ve Diyanet İşleri Başkanlığımız, Yüksek Öğretim Kurulumuz, Milli Eğitim Bakanlığımız ve Sağlık Bakanlığımızın daha önceden yapılan görüşmelerle alınan ve görsel çalışmalarımıza yansıtılan destekleri yanı sıra mensup olduğumuz Üniversitelerimiz Yönetimlerinin manevi katkıları ile ortak çabamız şeklinde sürdürülecektir. Beden bağışı ile ilgili ayrıntılı bilgiler Türk Anatomi ve Klinik Anatomi Derneği web sayfasından (<http://anatomiderneği.org>) veya Tıp Fakülteleri Anatomi Anabilim Dalı Başkanlıklarından temin edilebilir. Bedenini bağışlayacak olan gönüllü bireyler Tıp Fakültesi Anatomi Anabilim Dalı Başkanlıklarına müracaat edebilirler. Toplumumuzun organ bağışı gibi tüm beden bağışına özendirilmesi için yürütülecek bu hafta etkinlikleri için siz değerli basın mensuplarının desteklerinin ricası ile saygılarımızı sunuyoruz.

Türk Anatomi ve Klinik Anatomi Derneği Yönetim Kurulu

Dosyanın hazırlanmasında yararlanılan kaynaklar

1. Altıntaş A: Osmanlılarda tıp eğitimi (Tıphane-i Amire dönemi). In: Ak B, Ataç A, edit. Osmanlı devletinde sağlık hizmetleri sempozyumu. Ankara: Ajans-Türk Matb.; 2000. p. 89-116.
2. Akıncı S. Osmanlı imparatorluğu tıbbında disseksiyon ve otopsi. İstanbul Tıp Fakültesi Mecmuası 1962; 25: 99-115.
3. Arda B. Bir kavramsal kargaşa konusu: Etik tanımı, içeriği ve yöntemi üzerine. Anadolu Tıp Dergisi Kasım 1999; Özel sayı: 34-42).
4. Arı İ, Erdoğan Ş. Anatomi eğitimi üzerine öğrenci görüşleri. Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi 2003; 29 (2): 11-14.
5. Baban C. İsa öncesinden günümüze kadar Çin tarihi. İstanbul: 1983. p.78.
6. Bennet JR. The need for consent. ClinMed JRCPL 2001; 1: 167-71.
7. Boyd KM, Higgs R, Pinching AJ. The New Dictionary of Medical Ethics. London: BMJ Publishing Group; 1997. p. 75.
8. Centel N. Türk Ceza Kanunu Ceza Mahkemeleri Kanunu. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım; 1992.
9. <http://www.saglik.gov.tr/mevzuat>
10. Demirhan Erdemir A. Tıbbi deontoloji ve genel tıp tarihi. Bursa: Nobel; 1996. p.223.
11. Erimoğlu C. Anatomi. In: Unat EK, edt. Dünyada ve Türkiye’de 1850 yılından sonra tıp dallarındaki ilerlemelerin tarihi. İstanbul: Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Vakfı Yayınları; 1998. p. 26-31.
12. *European Parliament Council Commission (2007): Charter of Fundamental Rights of the European Union. In: European Union (Hrsg.) 2007/C 303/01: European Union 2007.*
13. Gürbüz H, Mesut R, Karlıkaya E. Kadavra bağışi üzerine görüşler (opinions about bequeathed cadavers). (www.anatomidernegi.org)
14. Jones G. Use of bequeathed and unclaimed bodies in the dissecting room. Clin Anat 1994; 7:102-107.
15. Jones G. The Human Cadaver: An Assessment of the Value We Place on the Dead Body. Perspectives on Science and Christian Faith 1995; 47: 43-51.
16. Kahya E, Demirhan Erdemir A: Osmanlıdan Cumhuriyete Genel Tıp Tarihi. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı yayınları; 2000. p.172-173, 275-286.
17. Maskar Ü. İslam’da ve Osmanlılar’da otopsi sorunu üzerinde bir etüd. İstanbul Tıp Fakültesi Mecmuası 1976; 39: 286-301.
18. *McHanwell S, Brenner E, Chirculescu Arm, Drukker J, Van Mameren H, Mazzotti G, Pais D, Paulsen F, Plaisant O, Caillaud M, Laforet E, RiedererBm, SanudoJr, Bueno-Lopez JI, Doñate F, Sprumont P, Teofilovski-Parapid G, MoxhamBj (2008) The legal and ethical framework governing Body Donation in Europe - A review of current practice and recommendations for good practice. Eur J Anat, 12: 1-24.*
19. Nuffield Council on Bioethics. Nuffield council on bioethics, humantissue, ethicaland legal issues. London: NuffieldCouncil on Bioethics; 1995.
20. Oğuz NY: Tığ etiğinde temel ilkeler. In: Akpınar C ve ark, eds. Etik bunun neresinde! içinde Ankara: ATO yayınları; 1997. p. 27-34.
21. Öncel Ö, Namal A. Evrimsel bakışla tıp etiği açısından ceset. In: Terzioğlu A,edt. Tıbbi Etik Yıllığı 11. Yıllığı-11. İstanbul: 2002. p.85-106.
22. *Riederer BM, Bolt S, Brenner E, Bueno-López JL, Chirculescu ARM, Davies DC, De Caro R, Gerrits PO, McHanwell S, Pais D, Paulsen F, Plaisant O, Sendemir E, Stabile I, Moxham BJ (2012): The legal and ethical framework governing Body Donation in Europe – 1st update on current practice. Eur J Anat, 16 (1): 1-21.*
23. *Sophie Bolt (2012): When I die I will go to the university. Parthenon Publishing House, Netherlands.*
24. Şehirli ÜS. Disseksiyon ve anatomi eğitiminde etik. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü basılmamış Doktora Tezi. İstanbul: 2001.
25. Tulay CM, Sert G, Görkey Ş. Kadavra üzerinde yapılan araştırmaların etik boyutları. In: Demirhan Erdemir ve ark. Uluslararası katılımlı 3. Tıp Etiği Kongresi kongre kitabı. Bursa Özhan Matb; 2003. p. 353-359.

26. Sappol M. A traffic of deadbodies. Princeton: Princeton University Pres, 2001. p.1-12.
27. Şehsuvaroğlu BM, Demirhan Erdemir A, Cantay G. Türk tıp tarihi. Bursa: Taş Kitabevi;1984. p. 217.
28. Sheung-Hung Kaan T. Rights, ethics and the comercialisation of the human body. Singapore Journal of Legal Studies 2000; 4: 483-508.
29. *World Medical Association (2008) Declaration of Helsinki - Ethical Principles for Medical Research Involving Human Subjects, revised 2008.*
30. <http://www.akşam.com.tr; 09/02/2003>.
31. <http://www.hürriyetim.com.tr; 26/10/2002>.
32. <http://www.izmirbarosu.org.tr>
33. <http://www.merhabagazetesi.com.tr/arşiv; 2001/12/15>.
34. <http://www.trakya.edu.tr>
35. <http://www.turkiyebarolarbirligi.org.tr>
36. <http://www.turkiyeklinikleri.com.tr/medimagazin; 18/02/2004>.
37. <http://www.yok.gov.tr>
38. <http://www.zaman.com.tr; 29/11/2001>.

EKLER**EK-1- DAHA ÖNCE 2010 YILINDA TIP FAKÜLTESİ
DEKANLIKLARINDAN SAĞLIK BAKANLIĞI HASTANELERİNE
YAZILAN YAZIDAN ÖRNEKLER**

T.C
..... ÜNİVERSİTESİ
TIP FAKÜLTESİ DEKANLIĞI

SAYI 2010 / .....-2010
KONU Kimsesiz cesetler hk.

..... HASTANESİ BAŞHEKİMLİĞİNE

Tıp Fakültelerinde Tıp eğitimi ve öğreniminin gereği gibi yerine getirilmesi için anatomi derslerinde kadavra kullanılması zorunludur. Ülkemizde genellikle organ nakli ve kimsesiz cesetlerden kadavra olarak yararlanılması birlikte ele alınmıştır. Bu konuda çıkartılan önemli iki yasa vardır. Bunlardan ilki 29.05.1979 tarihinde kabul edilen 2238 sayılı yasadır. 03.06.1979 tarih ve 16655 sayı ile Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren “Organ ve Doku Alınması, Saklanması ve Nakli Hakkında Kanun” ve bu kanunun 14. maddesine 21.01.1982 tarihinde eklenen kadavra ile ilgili bir ek maddeyi içermektedir (Ek fıkra: 21.01.1982 - 2594/1 md.)

Ayrıca vücudunu ölümden sonra inceleme ve araştırma faaliyetlerinde faydalanılmak üzere vasiyet edenlerle, yataklı tedavi kurumlarında ölen veya bunların morglarına getirilen, kimsenin sahip çıkmadığı ve adli kovuşturma ile ilgisi olmayan cesetler aksine bir vasiyet olmadığı takdirde 6 aya kadar muhafaza edilmek ve bilimsel araştırma için kullanılmak üzere ilgili yüksek öğretim kurumlarına verilebilirler. (İlgili kanun, Madde 14, Ek fıkra: 21.01.1982 - 2594/1 md). Bu cesetlerin defin hususu dahil tabi olacakları işlemler Adalet, İçişleri, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlıklarınca bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren 3 ay içinde çıkarılan yönetmelikle belirlenmiştir. Bu madde ile ilgili yönetmelik de 17.06.1982 tarih ve 17727 sayılı resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu yasa ve ona uygun olarak hazırlanan yönetmeliğin 6.maddesinde Yataklı tedavi kurumlarının baştabip veya hastane müdürlerini; kurumlarında ölen veya morglarına getirilen kimsesiz cenazeleri (15 gün boyunca kimsenin sahip çıkmadığı) ilaçlama ve muhafaza etme istasyonlarına bildirmek ile yükümlü kılmaktadır (İlgili yönetmelik madde 6)

Bu yasa ve yönetmelikler ışığında kurumunuzda ölen veya morgunuza getirilen ve kimsenin sahip çıkmadığı, adli kovuşturma ile ilgisi olmayan cesetleri, hastaneniz morgunda 15 gün bekleme süresi sonunda tarafımıza bildirmeniz halinde ekte belirtilen protokolle alınacaktır. Kurumunuzda ölen veya morgunuza getirilen kimsesiz cesetler hususunda işbirliği ve gereken yardımı vereceğinizi bekler, saygılarımı sunarım.

Prof. Dr. ....
DEKAN

Ek:

- 1-İlgili Kanun ve yönetmelik.
- 2-Örnek protokol metni

EK-2- KADAVRA TEMİNİ KONUSUNDAKİ KANUNLAR

ORGAN VE DOKU ALINMASI, SAKLANMASI VE NAKLİ HAKKINDA KANUN

Kanun Numarası : 2238
 Kabul Tarihi : 29.05.1979
 Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi : 03.06.1979
 Yayımlandığı Resmi Gazete Sayısı : 16655

I. BÖLÜM: GENEL HÜKÜMLER

AMAÇ:

Madde 1 - Tedavi, teşhis ve bilimsel amaçlarla organ ve doku alınması, saklanması, aşılması ve nakli bu kanun hükümlerine tabidir.

KAPSAM:

Madde 2 - Bu Kanunda sözü edilen organ ve doku deyiminden, insan organizmasını oluşturan her türlü organ ve doku ile bunların parçaları anlaşılır. Oto - grefler, saç ve deri alınması, aşılması ve nakli ile kan transfüzyonu bu kanun hükümlerine tabi olmayıp, yürürlükte bulunan sağlık yasaları, tüzükleri, yönetmelikleri ve tıbbi deontoloji kuralları çerçevesinde gerçekleştirilir.

Madde 3 - Bir bedel veya başkaca çıkar karşılığı, organ ve doku alınması ve satılması yasaktır.

Madde 4 - Bilimsel, istatistikî ve haber niteliğindeki bilgi dağıtım halleri ayrık olmak üzere, organ ve doku alınması ve verilmesine ilişkin her türlü reklam yasaktır.

II. BÖLÜM: YAŞAYAN KİŞİLERDEN ORGAN VE DOKU ALINMASI

YAŞ VE NİTELİK:

Madde 5 - Onsekiz yaşını doldurmamış ve mümeyyiz olmayan kişilerden organ ve doku alınması yasaktır.

MUVAFAKAT:

Madde 6 - Onsekiz yaşını doldurmuş ve mümeyyiz olan bir kişiden organ ve doku alınabilmesi için vericinin en az iki tanık huzurunda açık, bilinçli ve tesirden uzak olarak önceden verilmiş yazılı ve imzalı veya en az iki tanık önünde sözlü olarak beyan edip imzaladığı tutanağın bir hekim tarafından onaylanması zorunludur.

BİLGİ VERME VE ARAŞTIRMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ:

Madde 7 - Organ ve doku alacak hekimler:

- Vericiye, uygun bir biçimde ve ayrıntıda organ ve doku alınmasının yaratabileceği tehlikeler ile, bunun tıbbi, psikolojik, ailevi ve sosyal sonuçları hakkında bilgi vermek;
- Organ ve doku verenin, alıcıya sağlayacağı yararlar hakkında vericiyi aydınlatmak;
- Akli ve ruhi durumu itibarıyla kendiliğinden karar verebilecek durumda olmayan kişilerin vermek istedikleri organ ve dokularını almayı reddetmek;

- d) Vericinin evli olması halinde birlikte yaşadığı eşinin, vericinin organ ve doku verme kararından haberi olup olmadığını araştırıp öğrenmek ve öğrendiğini bir tutanakla tespit etmek;
- e) Bedel veya başkaca çıkar karşılığı veya insancıl amaca uymayan bir düşünce ile verilmek istenen organ ve dokuların alınmasını reddetmek;
- f) Kan veya sıhri hısımlık veya yakın kişisel ilişkilerin mevcut olduğu durumlar ayırık olmak üzere, alıcının ve vericinin isimlerini açıklamamak;
Zorundadırlar.

ALINAMAYACAK ORGAN VE DOKULAR:

Madde 8 - Vericinin yaşamını mutlak surette sona erdirecek veya tehlikeye sokacak olan organ ve dokuların alınması, yasaktır.

TAHLİL VE İNCELEME YAPMA ZORUNLULUĞU:

Madde 9 - Organ ve doku alınması, aşılması ve naklinden önce verici ve alıcının yaşamı ve sağlığı için söz konusu olabilecek tehlikeleri azaltmak amacıyla gerekli tıbbi inceleme ve tahlillerin yapılması ve sonucunun bir olurluluk raporu ile saptanması zorunludur.

ORGAN VE DOKU ALMAYA, SAKLAMAYA, AŞILAMAYA VE NAKLİNE YETKİLİ SAĞLIK KURUMLARI:

Madde 10 - Organ ve doku alınması, saklanması, aşılması ve naklinin, bu işler için gerekli uzman personele, araç ve gerece sahip sağlık kurumlarınca yapılması zorunludur.

III. BÖLÜM: ÖLÜDEN ORGAN VE DOKU ALINMASI

ÖLÜM HALİNİN SAPTANMASI:

Madde 11 - Bu Kanunun uygulanması ile ilgili olarak tıbbi ölüm hali, bilimin ülkede ulaştığı düzeydeki kuralları ve yöntemleri uygulanmak suretiyle, biri kardiyolog, biri nörolog, biri nöroşirürjiyen ve biri de anesteziyoloji ve reanimasyon uzmanından oluşan 4 kişilik hekimler kurulunca oy birliği ile saptanır.
Hekimlere ilişkin yasak işlemler:

Madde 12 - Alıcının müdavi hekimi ile organ ve doku alınması, saklanması, aşılması ve naklini gerçekleştirecek olan hekimlerin, ölüm halini saptayacak olan hekimler kurulunda yer almaları yasaktır.

TUTANAK DÜZENLEME:

Madde 13 - 11 inci maddeye göre ölüm halini saptayan hekimlerin ölüm tarihini, saatini ve ölüm halinin nasıl saptandığını gösteren ve imzalarını taşıyan bir tutanak düzenleyip organ ve dokunun alındığı sağlık kurumuna vermek zorundadırlar. Bu tutanak ve ekleri ilgili sağlık kurumunda on yıl süre ile saklanır.

ÖLÜDEN ORGAN VE DOKU ALMA KOŞULU VE CESETLERİN BİLİMSSEL ARAŞTIRMA İÇİN MUHAFAZASI:

Madde 14 - Bir kimse sağlığında vücudunun tamamını veya organ ve dokularını, tedavi, teşhis ve bilimsel amaçlar için bıraktığını resmi veya yazılı bir vasiyetle belirtmemiş veya bu konudaki isteğini iki tanık huzurunda açıklamamış ise sırasıyla ölüm anında yanında bulunan eşi, reşit çocukları, ana veya babası veya kardeşlerinden birisinin; bunlar yoksa yanında bulunan herhangi bir yakınının muvafakatiyle ölüden organ veya doku

alınabilir. Aksine bir vasiyet veya beyan yoksa, kornea gibi ceset üzerinde bir değişiklik yapmayan dokular alınabilir. Ölü, sağlığında kendisinden ölümünden sonra organ veya doku alınmasına karşı olduğunu belirtmiğse organ ve doku alınmaz.

(Değişik fıkra: 21/01/1982 - 2594/1 md.) Kaza veya doğal afetler sonucu vücudunun uğradığı ağır harabiyet nedeniyle yaşamı sona ermiş olan bir kişinin yanında yukarıda sayılan kimseleri yoksa, sağlam doku ve organları, tıbbi ölüm halinin alınacak organlara bağlı olmadığı 11 inci maddede belirlenen hekimler kurulunun raporuyla belgelenmek kaydıyla, yaşamı organ ve doku nakline bağlı olan kişilere ve naklinde ivedilik ve tıbbi zorunluluk bulunan durumlarda vasiyet ve rıza aranmaksızın organ ve doku nakli yapılabilir. Bu hallerde, adli otopsi, bu işlemler tamamlandıktan sonra yapılır ve hekimler kurulunun raporu adli muayene ve otopsi tutanağına geçirilir ve evrakına eklenir.

(Ek fıkra: 21.01.1982 - 2594/1 md.) Ayrıca vücudunu ölümden sonra inceleme ve araştırma faaliyetlerinde faydalanılmak üzere vasiyet edenlerle yataklı tedavi kurumlarında ölen veya bunların morglarına getirilen ve kimsenin sahip çıkmadığı ve adli kovuşturma ile ilgisi olmayan cesetler aksine bir vasiyet olmadığı takdirde 6 aya kadar muhafaza edilmek ve bilimsel araştırma için kullanılmak üzere ilgili yüksek öğretim kurumlarına verilebilirler. Bu cesetlerin defin hususu dahil tabi olacakları işlemler Adalet, İçişleri, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlıklarınca bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren 3 ay içinde çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.

IV. BÖLÜM: CEZA HÜKÜMLERİ YASAK EYLEMLER:

Madde 15 - Bu Kanuna aykırı şekilde organ ve doku alan, saklayan, aşılayan ve nakledenlerle bunların alım ve satımını yapanlar, alım ve satımına aracılık edenler veya bunun komisyonculuğunu yapanlar hakkında, fiil daha ağır bir cezayı gerek tirmediği takdirde iki yıldan dört yıla kadar hapis ve 50.000 liradan 100.000 liraya kadar adli para cezasına hükmolunur.

YÜRÜRLÜK

Madde 16 - Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

YÜRÜTME

Madde 17 - Bu Kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

EK-3- KADAVRA TEMİNİ KONUSUNDAKİ YÖNETMELİKLER

17 Haziran 1982 tarih ve 17727 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan İnsan Cesedi Üzerinde Bilimsel Araştırma Yapılmasına İlişkin Yönetmelik

AMAÇ :

Madde 1 - Bu Yönetmeliğin amacı, 21/1/1982 gün ve 2594 sayılı Kanunla değiştirilen ve bir fıkra ilave edilen 2283 sayılı Organ ve Doku Alınması, Saklanması, Aşılması ve Nakli Hakkında Kanununun 14 üncü maddesinin son fıkrasına göre hazırlanmış olup, sağlığında vücudunu ölümünden sonra inceleme ve araştırma faaliyetlerinde faydalanmak üzere vasiyet edenlerle, kimsenin sahip çıkmadığı ve adli kovuşturma ile ilgisi bulunmayan cesetlerin, Yüksek öğretim Kurumlarına bilimsel araştırmalarda faydalanılmak üzere gönderilmesi, muhafazası, def’in ruhsatı dahil, tabi olacakları işlemleri belirlemektir.

KAPSAM :

Madde 2 – Bu Yönetmelik, üzerinde bilimsel araştırma yapılabilecek cesetlerle, bu cesetlerin tabi olacağı işlemleri ifa edecek kurum ve kuruluşların yetki, görev ve sorumluluklarını kapsar.

TANIMLAR :

Madde 3 – Bu Yönetmeliğin uygulanmasında :

“Kimsenin sahip çıkmadığı ceset” deyiminden, Yataklı Tedavi Kurumlarında ölen veya bunların morglarına getirilen, adli kovuşturma ile ilgili olmayan, vücudunun bilimsel faaliyetlerde kullanılmasını engelleyen bir vasiyeti bulunmayan ve yakınlarının alınmayan ceset: “Yükseköğretim Kurumları” deyiminden, Tıp ve Diş Hekimliği Fakülteleri, “Vasiyet edilen ceset” deyiminden, sağlığında, ölümünden sonra inceleme ve araştırma faaliyetlerinde faydalanılmak üzere vücudunu bağışlayan kimselere ait ceset, “İstasyon” deyiminden, kimsenin sahip çıkmadığı cesetlerle, vasiyet edilen cesetlerin, bilimsel araştırma için kullanılmak üzere Yükseköğretim kurumlarına gönderilinceye kadar bu Yönetmelik hükümlerine göre muhafaza edildikleri cesetlerin İlaçlama ve Muhafaza etme istasyonları, anlaşılır.

CESETLERİ İLAÇLAMA VE MUHAFAZA ETME İSTASYONLARI VE GÖREVLERİ:

Madde 4- Birden fazla Yükseköğretim Kurumu bulunan ve gerek görülen diğer illerde Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının izni ile Yükseköğretim Kurumlarınca “cesetleri İlaçlama ve Muhafaza etme istasyonları” kurulur. Yataklı Tedavi Kurumlarında bulunan kimsenin sahip çıkmadığı cesetlerle vasiyet edilen cesetleri istasyona getirerek muhafazası için gerekli önlemleri almak, İstasyona getirilen cesetler ile belirli bir yükseköğretim kurumu belirtilerek vasiyet edilen cesetlerin doğrudan o kuruma gitmesi halinde oraca gönderilecek cesede ait bilgi ve belgeler ile kişinin künyesi ve ölüm tarihinden def’ine kadar tüm kayıtları özel bir defter geçirmek, belgeleri muhafaza etmek ve cesetlerin karışmaması için her türlü tedbiri almak, Kimsenin sahip çıkmadığı cesetleri ölüm tarihinden itibaren üzerinde hiçbir bilimsel araştırma yapılmaksızın 45 gün bekletmek, yakınları tarafından istendiğinde gerekli işlemlerin yapılarak cesedin yakınlarına verilmesini sağlamak, Vasiyet edilen cesetlere öncelik vermek ve vasiyet edenin isteğine uymak suretiyle, yükseköğretim kurumlarının bilimsel araştırma kapasitesi, uygulama yapan öğrenci sayısı, bilimsel araştırmaya hazır ceset sayısı, istem tarihi vb. Gibi faktörleri göz önüne alarak cesetlerin dağıtımını yapmak,

BİLİMSEL ARAŞTIRMA:

Madde 5 - Yükseköğretim kurumlarınca bilimsel araştırma, vasiyet edilen cesetler üzerinde cesedin kuruma intikal ettiği tarihten itibaren; kimsenin sahip çıkmadığı cesetler üzerinde ise ölüm tarihinden itibaren 45 süre ile istasyonlarda bekletildikten ve bu istasyonlar tarafından yükseköğretim kurumlarına gönderildikten sonra yapılabilir. Bilimsel araştırmalar öncelikle vasiyet edilen cesetler üzerinde yapılır. Birinci fıkrada sözü edilen cesetler üzerinde bilimsel araştırma süresi ölüm tarihinden itibaren altı aydır.

YÜKÜMLÜLÜK:

Madde 6 – Yataklı tedavi kurumlarının baştabip veya hastane müdürleri, kurumlarında ölen veya morglarına getirilen ve Yataklı Tedavi Kurumları İşletme Yönetmeliğine göre Kurumunda muhafaza etmesi gerektiği süre sonunda ilgili istasyon veya istasyonlara kimsenin sahip çıkmadığı ceset bulunduğunu veya vasiyet yolu ile vücudunu bilimsel araştırmaya bırakılan cesedin mevcut olduğunu hemen bildirmekle yükümlüdürler. Bildirim tarihinden itibaren en kısa süre içerisinde istasyonca alınmayan cesetler hakkında işletme yönetmeliği hükümleri uyarınca işlem yapılır. İstasyonlar tarafından alınan cesetlere ait bilgi ve belgeleri ilgili yataklı tedavi kurumu istasyona cesetle birlikte vermek zorundadır. Yataklı Tedavi Kurumlarının hangi istasyona bildirimde bulunmak yükümlü olduğu Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı tarafından ilgili yükseköğretim kurumlarının görüşü de alınarak önceden tespit olunur.

CESEDE SAYGI:

Madde 7 – Maddi menfaat karşılığı vücut vasiyet edilemez ve ceset sağlanamaz. Kimsenin sahip çıkmadığı cesetlerle, vasiyet edilen üzerinde yapılan bilimsel çalışmalar sırasında, bir ölüye gösterilmesi gereken azami saygı gösterilir. Çalışmayı yapan yükseköğretim kurumu ve Belediyenin işbirliği ile def'in dini ödevlere uygun olarak yapılır. Def'in esnasında Belediyeler ve din görevlilerince her türlü kolaylık gösterilir. Def'in yerleri, ceset üzerinde araştırma yapan yükseköğretim kurumunca kaydedilir. Ve ilgili istasyonlardaki sicil kütüğüne işlenmek üzere gönderilir.

Geçici Madde – İstasyonlar kuruluncaya kadar tıp Fakültelerinin Anatomi birimleri bu görevi yürütür. Bu birimler istasyonların görev, yetki ve sorumluluklarını haizdir. İstasyonlar kurulduğunda anatomi birimleri sicil kütüklerini ve belgeleri aynen devrederler.

YÜRÜRLÜK:

Madde 8 – Bu Yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

YÜRÜTME:

Madde 9 – Bu Yönetmelik Sağlık ve Sosyal Yardım ve İçişleri Bakanlığınca yürütülür.

EK-4- KİMSESİZ CENAZELERİN ALINMASI İLE İLGİLİ ÖRNEK PROTOKOL METNİ

..... ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ

CENAZE TESLİM ALMA TUTANAĞI

Hastanemize ..... tarihinde ..... protokol no ile gelen ve ..... Hasta ..... tarihinde ölmüştür. Ayrıca cenazesi hastanemiz morgunda 15 günlük bekleme süresinde hiçbir yakını tarafından alınmamıştır. Eğitim ve öğretimde kullanmak üzere organ doku alınması, saklanması ve nakli hakkında ilgili yasa ve yönetmeliklere dayanarak (29.05.1979 tarih ve 2238 sayılı ve 03.06.1979 tarih ve 16655 sayılı yasa ve bu kanununun 14 üncü maddesi ile Ölüden organ ve doku alma koşulu ve cesetlerin bilimsel araştırmalar için muhafazasını düzenleyen 21.01.1982 tarih ve 2594 / 1 md ve 17.06.1982 tarih ve 17727 sayılı yönetmelik) aşağıda kimlik bilgileri bulunan cenaze, ... Üniversitesi Tıp Fakültesi anatomi anabilim dalı başkanlığına teslim edilip, durum dört nüsha olarak tutanak ile kayıt altına alınmıştır. (2 nüsha teslim edende, 2 nüsha teslim alanda kalmıştır)

Adı Soyadı	
Vatandaşlık no:	
Baba Adı	
Doğum yeri ve tarihi	
Cinsiyeti	
Hastane protokol no:	
Öldüğü yer	
Öldüğü tarih	
Morga geldiği tarih	
Teslim eden kurum	
Teslim alan kurum	
Teslim edildiği tarih	

TESLİM EDEN

..... Hastanesi Müdürlüğü
Morg görevlisi
(Yardımcısı)

Başhekim

TESLİM ALAN

..... Üniversitesi Tıp Fakültesi
Anatomi Anabilim
Fakültesi Dekanı
Dalı Başkanı

Tıp

Not: Teslim alınan cesedi ilgili yasa ve yönetmelikler çerçevesinde muhafaza edip, bilimsel araştırma için kullanmayı, ayrıca ceset üzerinde bilimsel inceleme işlemleri bittikten sonra, cesedin defin işlemleri ilgili yönetmelikte belirtildiği şekilde, bilimsel incelemeyi yapan (cesedi teslim alan) ilgili Yüksek Öğrenim Kurumu sağlamayı taahhüt etmiştir

Ek: İlgili ceset adına düzenlenmiş ölüm belgesi

EK-5- GÖNÜLLÜ KADAVRA BAĞIŞI İLE İLGİLİ RESMİ KURUMLARLA GÖNÜLLÜLERLE PAYLAŞILAN METİN

TIP EĞİTİMİNDE KADAVRANIN ÖNEMİ

Tıp Fakültesi öğrencileri ve tıpta uzmanlık öğrencilerinin eğitiminde kadavra vazgeçilmez bir eğitim materyalidir. Kaliteli sağlık hizmetinde en önde gelen unsur sağlık elemanlarının iyi yetişmiş olmasıdır. Sağlık alanındaki bilgiler çok hızlı bir şekilde artmakta ve yenilenmektedir. Bu nedenle sağlık eğitimi de, artan bu bilgiyi en iyi şekilde öğretebilmek için tüm yeni teknolojilerden yararlanmaya çalışmaktadır. Tıp eğitiminin temel taşlarından biri olan anatomide de birçok yenilikten yararlanılmaktadır. Ancak anatominin olmazsa olmazı insan bedeni üzerinde yapılan eğitimidir. Yüzyıllardır kadavra üzerinde çalışmalar yapılmaktadır ve henüz hiçbir teknolojik gelişme bu uygulamanın yerini almaya aday görünmemektedir.

Kaliteli bir anatomi eğitimi için en fazla 6 öğrencinin bir kadavra üzerinde çalışması uygundur. Ne yazık ki ülkemizde bu oran istenilenin çok altındadır. Hatta bazı tıp fakültelerinde kadavra bulunmamaktadır. Artan tıp fakültesi ve tıp öğrencisi sayısı bu yetersizliğin temel nedenlerinden biridir. Gelişmiş ülkelerde kadavra halkın bağışları ile sağlanmaktadır. Binlerce kişi bedenini eğitim ve bilimsel amaçlı tıp fakültelerine bağışlamaktadır. Bu toplumların bilime olan inancının ve desteğinin oldukça önemli bir göstergesidir. Ne yazık ki, ülkemizde kadavra bağışı yok denecek kadar azdır. 70 milyonluk Türkiye’de senede sadece 1-2 kişi kendini bağışlamaktadır.

Ölen bir insanın yaşayanlara verebileceği, hiçbir maddi değerle ölçülemeyecek en değerli hediyesi, bedenini insanlığın ve bilimin gelişimine adamaktır. Bu noktada bilimin faydasına inanan, bilimsel çalışmalara destek vermek isteyen ve çocuklarımızın da iyi yetişmiş sağlık personelinin (doktor, diş hekimi, hemşire, eczacı, laborant) hizmet almasını arzu eden tüm vatandaşlarımıza görev düşmektedir. İslam dinince de caiz olan kadavra bağışı (Diyanet İşleri Başkanlığı) ile birçok hekimin yetişmesine yardımcı olabilirsiniz. Böylece yüzlerce belki de binlerce insanın yaşamının kurtulmasına, hastalıklarının tedavi edilmesine katkıda bulunabilirsiniz. Kanunlarımız çerçevesinde kişi kendini ölümünden sonra eğitim ve bilimsel amaçlı bağışlayabilmektedir. Bunun yanı sıra böyle bir isteği olduğunu bilinen kişinin bedeni de tüm varislerin onayıyla aynı amaçla bağışlanabilir. Bu konuda tıp fakültelerinin Anatomi Anabilim Dallarına başvurulmalıdır. Bağışlanan bedenler üzerinde çalışmalar son derece katı tıp ahlakı çerçevesinde, gereken saygı gösterilerek yürütülmekte, daha sonrasında kişinin isteği doğrultusunda cenaze işlemleri yapılmaktadır.

Tıp Fakültelerine bağışlanan vücutlar eğitim ve araştırma amaçlı kullanılmaktadır. Fakülteler vücudu bilimsel çalışmaya uygun olmayan bağışları kabul etmeyebilir. AIDS, sarılık (Hepatit B ve C) gibi çalışanların ve öğrencilerin sağlığını etkileyecek hastalığı olanlar eğitim amaçlarına uygun değildir. Kadavralar üzerinde çalışmalar tamamlandıktan sonra Fakültelerin yetkili birimleri tarafından gömülmesi sağlanır. Bağışçı, kendisine ait bir mezar yerine gömülmek isteğini belirtmemiş ise bulunan bölgenin belediyesinin tespit edeceği bir mezarlığa defnedilir. Bağışçının kendisine ait bir mezar yeri mevcut ise belirtilen yere defnedilir. Defin ve cenaze töreni ile ilgili tercihler bağış işlemi sırasında bağışçıya sorulur. Bağışçının inançlarına uygun

şekilde ilgili kuruluşlara cenaze işlemleri yaptırılır. Sahip olduğu mezar yeri var ise tapu fotokopisi istenir. Ülke şartlarında gerçekleştirilemeyecek cenaze işlemleri için fakültemiz sorumlu değildir. Bağışçının cenaze töreninin ailesi tarafından düzenlenmesi isteği belirtilmiş ise Tıp Fakültelerinde gerekli işlemler yapıldıktan sonra cenaze aileye teslim edilir.

Kadavra olarak kişisel beden bağıışı ile ilgili kanun ve yönetmelikler

Teşhis, tedavi ve bilimsel amaçlarla organ ve doku alınması, saklanması, aşılması ve naklini düzenleyen: Organ doku alınması, saklanması ve nakli hakkında 20.5.1979 tarih ve 2238 sayılı Kanunda;

Madde 6: “On sekiz yaşını doldurmuş ve mümeyyiz olan bir kişiden organ ve doku alınabilmesi için vericinin en az iki tanık huzurunda açık, bilinçli ve tesirden uzak olarak önceden verilmiş yazılı ve imzalı veya en az iki tanık önünde sözlü olarak beyan edip imzaladığı tutanağın bir hekim tarafından onaylanması zorunludur.”

Madde 14: “Bir kimse sağlığında vücudunun tamamını veya organ ve dokularını, tedavi, teşhis ve bilimsel amaçlar için bıraktığını resmi veya yazılı bir vasiyetle belirtilmemiş veya bu konudaki isteğini iki tanık huzurunda açıklamamış ise sırasıyla ölüm anında yanında bulunan eşi, reşit çocukları, ana veya babası veya kardeşlerinden birisinin; bunlar yoksa yanında bulunan herhangi bir yakınının muvaffakiyetiyle ölüden organ veya doku alınabilir.” hükümleri yer almaktadır.

Bu maddeler çerçevesinde kişi ve yakınları vücudunu ölümünden sonra bilimsel araştırma ve inceleme için kullanılmak üzere bağışlayabilir. Tıp Fakültelerinde yeni tıp öğrencilerinin ve uzmanlarının yetiştirilmesi için kadavra bağıışına ihtiyaç duymaktadır.

Bağıış için gerekli koşullar:

Ekte (**Ek-6**) bir örneği verilen bağıış tutanağını Tıp Fakültelerinde iki kişinin şahitliğinde imzalamak yeterlidir. Tıp Fakültelerine gelme olanağı olmayan kişiler için ise, Ek-1 de bir örneği verilen ceset bağıış tutanağının iki kişinin şahitliğinde ve resmi bir sağlık kuruluşunda (Devlet Hastanesi, Sağlık Ocağı) görevli idari hekim tarafından onaylanması gereklidir. Bu tutanağın bir örneğinin de bağıışlanan Tıp Fakültesine iletilmesi gereklidir. Yanınızda taşımanızı önerdiğimiz bağıış belgesi veya kartı Tıp Fakülteleri tarafından size hemen verilecek veya gönderilecektir.

Yakınlarının vücutlarını bağıışlamak isteyenler ise Tıp Fakülteleri dekanlıklarına veya Tıp Fakültesi Eğitim Uygulama hastaneleri başhekimliğine telefonla başvurmaları gerekmektedir. İlgili Fakültelerin görevli ekipleri tarafından bağıışın alınması sırasında gerekli belgeler imzalatılmak suretiyle işlemler tamamlanmaktadır.

EK-6-GÖNÜLLÜ BAĞIŞ TUTANAĞI**CESED BAĞIŞ TUTANAĞI**

Kimlik Bilgileri		Nüfusa Kayıtlı Olduğu Yer:	
Adı		TC kimlik no	
Soyadı		İl	
Baba Adı		İlçe	
Anne Adı		Mahalle/Köy	
Doğum yeri		Cilt No	
Doğum tarihi		Aile sıranos	
Adres		Sıra no	
		Verildiği yer	
		Kayıt no	
Telefon		Veriliş tarihi	

Yukarıda açık kimliği bulunan ben, ... tarihinde ..... günü, saat ..... de, Organ Doku Alınması, Saklanması ve Nakli hakkında 20.5.1979 tarih ve 2238 sayılı Kanun ve 17 Haziran 1982 tarih ve 17727 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan İnsan Cesedi Üzerinde Bilimsel Araştırma Yapılmasına İlişkin Yönetmelik çerçevesinde, ölümüm sonrası ..... Üniversitesi Tıp Fakültesi Anatomi Anabilim Dalı’nda cesedim üzerinde bilimsel inceleme ve araştırma yapılması amacıyla maddi ve manevi hiçbir baskı altında kalmadan cesedimi kendi isteğimle bağışta bulunuyorum. Cesedimin, üzerinde yapılan bilimsel çalışmalar sona erdiğinde, ... Mezarlığına / Belediye tarafından tespit edilecek bir mezarlığa defnedilmesini istiyorum. Cenaze törenimin .....dinine uygun şekilde yapılmasını istiyorum / yapılmasını istemiyorum / ailem tarafından yapılmasını istiyorum.

Bu belgeyi iki nüsha olarak tanıklar huzurunda imzaladım. Tarih:..... / .... / 20.....

Bağışta Bulunan

Adı Soyadı:.....

İmza: .....

Tanık 1

Adı Soyadı:.....

İmza: .....

Tanık 2

Adı Soyadı:.....

İmza: .....

Onaylayan Hekim

Adı Soyadı:.....

İmza: .....